

Štev. 10, 11 in 12

V Ljubljani, dne 15. decembra 1942-XX-XXI

Leto 59.

VSEBINA: 175 letnica Kmetijske družbe — Beseda ob koncu leta — Za spomladanske posevke — Gospodarimo času primerno — Od kose do košnje — Mehanizem sadnega drevja — Letnik 1942 — Zanimivosti iz svinjereje — Zakaj ne redimo zanikrnih prascev? — Sestava plemenske rodbine — Državni in pokrajinski natečaj za povečanje kmetijske proizvodnje — Naročnikom

175 letnica Kmetijske družbe

1767 — 1942

Dne 26. oktobra t. l. je slavila Kmetijska družba v Ljubljani 175letnico odkar je bila ustanovljena. Kaj je pomenila ta naša najstarejša organizacija napredka-željnih slovenskih kmetov v preteklosti in kakšno važno mesto zavzema še sedaj v našem gospodarstvu, najjasneje prikaže njena zgodovina, ki jo v kratkih obrisih priobčujemo.

Predhodnica Kmetijske družbe je bila »Akademija delovnih mož« (Academia operosorum), ki je bila ustanovljena leta 1693. V 17. stoletju je imela namreč sedanja Ljubljanska Provinca prav ozke stike s pokrajinami Italije, saj se je takrat domača inteligenca večinoma izobraževala na italijanskih srednjih in visokih šolah. Tako ni čudno, ako je med ljubljansko inteligenco vzbudil italijanski vzgled željo, da se osnuje tudi v Ljubljani znanstveno društvo, kakršna so delovala v Italiji. Ustanovitelj društva »Academia operosorum« je bil stolni prošt Janez Prešeren, a Janez Dolničar, ki je bil tudi član društva »Academia Gelatorum« v Bologni mu je bil prvi tajnik.

Ko je bila akademija razpuščena, so njeni nekdanji člani ustanovili »Kranjsko društvo za poljedelstvo in koristne umetnosti«.

Ustanovni občni zbor je bil 26. oktobra 1767 in tako slavi Kmetijska družba letos 175 letnico svojega obstoja.

»Kranjsko društvo za poljedelstvo in koristne umetnosti« je marljivo delovalo 20 let in storilo mnogo koristnega za kmetijstvo v deželi Kranjski, pa tudi za splošen napredek slovenskega prebivalstva. Kot marljive člane društva v tej dobi štejemo naše prve slovstvenike, kakor so Blaž Kumerdej, Marko Pohlin, Anton Linhart in Jurij Japelj.

V teh letih je društvo ustanovilo prvo kmetijsko šolo, prvo obrtno šolo, začelo s osuševanjem Barja, navajalo je kmete, da so v večji meri sadili krompir, vpeljalo je deteljo in lucerno, delilo podpore za najboljše živino, uvedlo rejo španskih ovc, itd.

Leta 1804 se je društvo obnovilo kot »Poljedelsko društvo deželnih stanov na

Kranjskem«. To društvo pa ni moglo mnogo storiti, ker so nastopile francoske vojne, ki so ovirale vsako plodonsko delovanje v korist kmetijstva. V tej dobi je zaznamovati ustanovitev botaničnega vrta, za katerega je društvo dalo svoje zemljišče na razpolago. Ta botanični vrt je Kmetijska družba še le leta 1919 prepustila v last ljubljanski univerzi.

Po francoskih vojnah se je društvo oživilo, spremenilo pa je svoje ime v »C. kr. Kmetijska družba kranjska«.

Zivahnejše se je začelo delovanje po letu 1921, kakor na pospeševanju kmetijstva, tako tudi na kulturnem polju. Leta 1923 se je ustanovil narodni muzej, ki ga je Kmetijska družba upravljala in zbirala zanj gradivo do l. 1832, ko ga je prevzelo Muzejsko društvo. Obdelovati je začela družba prva Ljubljansko barje in ustanovila na njem najprej Karolinško pristavo in okrog leta 1837 pa še Francovo pristavo. Z izkustvi, ki si je družba pridobila na tem polju, so se pozneje okoristili naseljenci, ki jih je znatno podpiral tedanji ljubljanski župan Hradecky.

V to dobo spada tudi začetek propagande za umetna gnojila in sicer za mavec, ki ga je družba dobivala v Gorenjskega in ga oddajala udom v poskusne svrhe na svoji pristavi na Poljanah. Leta 1823 je namreč kupila družba Poljansko pristavo, na kateri je ustanovila drevesnico, ki še danes deluje kot taka na posestvu v Zapužah. Iz te drevesnice je izšlo že na stotisoče sadnih drevesc po vsej Sloveniji in lahko se reče, da vse starejše sadjarstvo na Kranjskem izvira iz te drevesnice. Družba je ustanovila tudi prvo večjo žitnico v Ljubljani, v kateri se je hranila pšenica za slabe letine.

Leta 1842 je bil na občnem zboru izvoljen za tajnika dr. Janez Bleiweis, s katerim je družba izredno mnogo pridobila. Dr. Bleiweis je začel postavljati družbo na slovensko narodno podlago, izdajal od leta 1843 dalje prvi slovenski list, strokovni časopis »Kmetijske in rokodelske novice«, v katerem so se obravnavala tudi

druga kulturna, pozneje tudi politična vprašanja. To leto je Kmetijska družba izdala srebrne nagradne medalje za zasluzne sadjarje s slovenskim besedilom, kar je prvič, da je bila slovenščina vporabljen tudi v takih primerih. V revolucionarni dobi leta 1848 je tvorila družba središče narodnega pokreta v Ljubljani in v njej so se stekale vse niti probujajočih se Slovencev.

Leta 1850 je družba ustanovila podkovsko in zdravniško šolo, ki jo je vzdrževala do leta 1919, ko jo je odstopila državni upravi. Istega leta je postavila na Poljanah triletno kmetijsko šolo, ki je pa po nekaterih letih prenehala delovati, ker je oblast ukinila podpore za učence. Tudi v tej dobi je zelo pospeševala sadjarstvo, čebelarstvo in živinorejo, začela uvajati plemenske bike in pospeševala tudi prasičjerejo, ki je bila dotlej le malo razvita. Proti koncu osemdesetih let se je pa preveč bavila z narodni boji, zaradi česar je svoj pravi namen — povzdigo kmetijstva — nekoliko zanemarila.

Bleiweisova doba, ki jo štejemo od leta 1842 do leta 1881 je najslajnejša doba kulturnega preporoda in probujanja Slovencev. Ta doba je stvorila podlago našemu slovenskemu jeziku in celotnemu našemu kulturnemu razvoju. Središče tega delovanja je bila Kmetijska družba in »Kmetijske Novice« so bile njeno glasilo, ki je bilo merodajno v vsem tedanjem javnem življenju Slovencev.

Po smrti Bleiweisa, »Očeta slovenskega naroda« je nastopil tajniško mesto pri družbi Gustav Pirc. Ta odlični strokovnjak je kmalu uvidel, da so »Novice« zasle preveč na politično polje in da ne morejo več služiti svojemu prvotnemu namenu pri pospeševanju kmetijstva. Zato je ustanovil »Kmetovalca«, ki izhaja že 59 leto in ki je izključno kmetijsko-strokovni list z edinim ciljem pospeševanja kmetijstva in izboljšanja gospodarskega stanja našega kmeta, Gustav Pirc je uvidel, da vsako društvo toliko velja, kolikor članov ima. Zato je posvetil posebno skrb pridobivanju članov.

Prenovljena Kmetijska družba je prišla tudi do drugega spoznanja. Samo strokovni spisi in predavanja po deželi o umnem gospodarstvu ne zaležejo toliko, če se kmetom ne nudi prilike, da bi si nabavili one potrebščine in moderne pripomočke, ki se jih priporoča za izboljšanje gospo-

darstvu. Zato je začela družba z blagovnim prometom, t. j. priskrbovala je svojim udom potrebnost v dobri kakovosti in po nizkih cenah. S tem je potrebnost razširila in jim uravnavala cene. Kmetijski družbi njen blagovni promet ni namen, temveč pripomoček v dosegu praktičnega uvajanja modernih naukov v kmetijsko gospodarstvo.

Zivinoreje je začela Kmetijska družba podpirati še v večji meri: začela je nakupovati plemenske bika, vpeljala izvrstne plemenske prašiče in izboljšala ovčerejo in kozjerejo z uvajanjem dobrih plemenjakov iz inozemstva. Tudi konjerejo je pospeševala v veliki meri in izboljšala posebno gorenjskega težkega konja in pomagala pri doljenjskem toplokrvnem plemenu.

Poljedelstvo: je izboljševala z uvajanjem novih vrst žita, koruze, posebno pa z vpeljavo krompirja oneida, ki se je najbolj razširil po Kranjskem. Ravnotako je posvetila svoje moči vinarstvu in veliko storila za obnovo vinogradov, uničenih po trtni uši. Da bi se bolj razširila sadjarstvo, je dajala svojim udom brezplačno več let po štiri in pozneje po dvojce drevesc. Največje zasluge si je pa pridobila z uvedbo umetnih gnojil, ki jih je začela razširjevati že okrog leta 1890. Da je pred vojno Kranjska porabila toliko umetnih gnojil, je edina zasluga Kmetijske družbe, ki jih je na vse mogoče načine priporočala, izvedla na stotine gnojilnih poizkusov in oddajala gnojila po tako nizkih cenah, da ni mogel noben trgovec z njo tekmovali.

Kmetijska družba je sčasoma uvidela, da ne more vsega dela obvladati in je zato ustanovila posamezne oddelke, ki so prevzeli eno ali drugi kmetijsko panogo. Iz teh odsekov so pozneje z njeno pomočjo in njenim sodelovanjem nastala razna strokovna društva, kakor čebelarstvo, ribarsko perutninarstvo, sadjarsko, konjersko in vinarstvo društvo. V splošnem se lahko trdi, da ni niti enega strokovnega društva, pa tudi ne ene izmed starejših ustanov, ki bi ne imela kake zveze s Kmetijsko družbo. Družba je tudi spoznala, da v kmetiskem gospodinjstvu »podpira gospodinja tri ogle hiše«, zato je posvetila posebno pažnjo vzgoji kmetijskih gospodinj, za katere je leta 1908 ustanovila kmetijsko-gospodinsko šolo v Marjanišču, ki še danes obstoji.

Pirčevo dobo, ki jo štejemo od leta 1884 do leta 1923 je smatrati kot dobo kmetijskega preporoda na Kranjskem. V tem razdobju je dosegla Kmetijska družba svoj pravi pomen ter se posvetila edino pospeševanju kmetijstva in izboljšanju gospodarskega stanja našega kmeta. Šele sedaj je prišel naš kmet do veljave in tudi beseda »kmet« je izgubila tisti zaničevalni pomen, ki ga je imela prej. To zaslugo je pripisati ravno tajniku Gustavu Pirču, ki je povsod poudarjal izredno važnost, ki jo ima kmečki stan za celokupno narodno gospodarstvo in obenem tudi za obstoj vsake države. V tem času je prešla Kmetijska družba v roke kmetov in se je odpravilo s starimi predsodki, po katerih je smel biti njen predsednik samo plemenitaška oseba ali pa osebnost na visokem družabnem stališču.

Med svetovno vojno je Kmetijska družba bila osrednja ustanova preko katere so oblasti urejevale prehrano prebivalstva in preskrbo kmetijstva s kmetijskimi potrebščinami.

Leta 1918 je Kmetijska družba, dogovorno z bivšimi odborniki štajerske Kme-

La sentinella italiana nel freddo acuto al medio settore del Fronte orientale
Italijanska straža sredi hudega mraza v srednjem odseku vzhodne fronte

tijske družbe, razširila svoj delokrog čez vso Slovenijo in spremenila svoje ime v »Kmetijsko družbo za Slovenijo«. Tudi ob prevratu je igrala družba zelo važno vlogo, kajti v njenih prostorih je več kot leto dni imelo svoj sedež poverjeništvu za kmetijstvo in njen poverjenik prelat Kalan, je bil obenem tudi začasni predsednik Kmetijske družbe. Dokler poverjeništvu ni imelo lastnega uradništva, je družbeno uradništvo opravljalo vse posle tega oddelka in zelo veliko pripomoglo, da se je ob prevratu demobilizacije avstrijske armade in posebno tudi odgon konj vršil vsaj prilično v redu. Pozneje pa se družba ni mogla intenzivno posvetiti pospeševanju kmetijstva, kakor, bi to želela, ker so bile na eni strani povojne razmere krive, da niso bili kmetje dovzetni za nauk, na drugi strani ji je pa primanjkovalo sredstev za izvrševanje svojih nalog, ker je nova država premalo upoštevala njene želje in prošnje.

Važen mejnik v delovanju Kmetijske družbe je leto 1932, ko se je dotakratno društvo spremenilo v zadrugo, da bi mogla svojim članom čimbolj uspešno pomagati v gospodarskem pogledu. Ta sprememba je bila potrebna iz razloga, da se je pridobilo stalno članstvo in pa tudi radi raznih zakonskih predpisov, katerim društvena oblika ni povsem odgovarjala. Zadruga je razvila obširno trgovsko poslovanje in je v naslednjih letih kot regulator cen na trgu posebno uspešno izvrševala vnov-

čevanje kmetijskih pridelkov na domačem in inozemskem trgu. Radi boljših stikov z čez 12.000 zadrugniki, ki so bili razkropljeni po vsej Sloveniji, je bilo ustanovljeno na bivšem Štajerskem 5 skladišče na lastnih posestvih, na Kranjskem pa razen v Ljubljani še eno v Novem mestu.

Kmetijska družba ima veliko in dragoceno knjižnico strokovne literature. Shranjuje pa tudi v svojih arhivih važne in zanimive originalne razprave iz njenega delovanja na povzdigi kmetijstva in slovenske kulture. Bila je nekdanja prva izdajateljica slovenskih knjig neverske vsebine. Na žalost se je v toku let mnogo dragocenih knjig in dokumentov poizgubilo, ter manjkajo sedaj v njeni knjižnici celo mnoge publikacije, ki jih je sama izdala. Toda vsak kdor hoče raziskovati zgodovino naše duhovne kulture, mora se zateči v to knjižnico, ker shranjuje razne unikatne, ki drugod niso dostopni.

V celem dosedanjem delovanju »Kmetijska družba« nikoli ni bila in ne bo čisto pridobitno ali špekulativno podjetje, saj se je njeno premoženje vedno upravljalo tako, da je služilo napredku v kmetijstvu in zaščiti kmetovalcev na splošno in glede na članstvo. V današnjih časih je prva naloga Kmetijske družbe, da prebrodi momentane težave in s tem omogoči nadaljnje delovanje ustanove, ki je našemu narodu skoro skozi dva stoletja toliko koristila v duhovnem in materialnem pogledu.

Beseda ob koncu leta

Ing. J. Zaplotnik

»Kmetovalec« s to številko zaključuje svoj 59. letnik. Vso to dolgo dobo je prihajal k tebi, slovenski kmet, po vseh vaseh slovenske zemlje. Prihajal je k tebi kot zvest prijatelj, kot nesebičen svetovalec, kot zanesljiv in preudaren vodnik v vseh vprašanjih, ki so se tikala tvojega gospodarjenja. 59 letnik te je učil, ti priporočal, te bodril, širil tvoje obzorje in poglobljal tvoje znanje. Vzbuja ti je čut

tovarištva napram sosedom in sotrpinom širom slovenske zemlje. S številnim kadrom svojih strokovnih sodelavcev te je spajal in vezal v močno skupnost, ki je težila za napredkom in ga tudi dosegala. V teku dolgih desetletij te je seznanjal z vsem, kar se godi po svetu in ti more koristiti v tvoji borbi za obstanek na rodni zemlji, v tvojih prizadevanjih, da s svojim pridobiš boljši in večji kos kruha, ki

ga je bilo treba čisto s trdim delom iztrgati borni in skopi zemlji, in ki ga je bilo treba vspreopogosto ščititi pred neugodnimi prirodnimi silami. Naučil te je pravilno obdelovati zemljo, razložil ti je potrebo načrtne izmenjave sadežev, poučil te je o uporabi umetnih gnojil, sodeloval je pri uvedbi in razširjanju boljših semen, naučil te je dela s sodobnimi stroji in orodjem, pomagal ti je pri zaščiti sadežev in živine itd. Skoraj je ni panoge kmetijskega udejstvovanja, kjer bi se ne poznal blagodejen in koristen njegov vpliv.

»Kmetovalec« v teh dolgih desetletjih ni iskal sebe. Za vse ogromno delo ni zahteval plačila in nagrad. Dovolj mu je bilo, da ob koncu vsakega leta lahko napiše: tudi to leto sem koristil slovenskemu kmetu, in s kmetom vred slovenskemu narodu. Takšen je in tolikšen, kakor si ga ti, slovenski kmet, z naročnino in dopisi vzdržuješ. Je in bo zrcalo tvoje stanovske zavesti in tvojega strokovnega prizadevanja. Kakor je bil on tebi zvest vsa ta desetletja, tako pričakuje, da boš ostal tudi ti njemu zvest v bodočnosti.

Izredne razmere so. Vsi, stari in mladi, kmetje, delavci, meščani, možje, žene, otroci, vsi smo edini v enem: vsi si želimo miru, skorajšnjega, pravičnega, trajnega miru. Zavedamo se, da je eno prav gotovo: tudi v miru bodo ljudstva in narodi hoteli kruha in bodo morali dobiti kruha. Vemo pa tudi, da boš slejkoprej ti, kmet, tisti, ki boš prideloval sebi in narodu kruha. To pridelovanje kruha bo v bistvu ostalo prav takšno, kakor je bilo pred vojno in med vojno: obdeloval in pripravljaj boš zemljo, sejal seme, negoval posev, žel in pospravljaj boš pridelke. Spreminjale in zboljševale pa se bodo majhne posameznosti v tem velikem dogajanju pridelovanja kruha. Iznšli bodo boljše načine obdelovanja zemlje, napravili bodo prikladnejša orodja in popolnejše stroje, sestavili bodo učinkovitejša gnojila, vzgojili bodo boljše rodovitnejše in odpornejše seme, odkrili bodo nova sredstva proti boleznim, škodljivcem in ujmam, organizirali bodo nove načine preskrbe, razdelitve in uporabe potrebščin in pridelkov. Izboljšavam in izumom in odkritjem ne vidimo konca. Spet boš ti, kmet, potreboval zvestega, preudarnega in nesebičnega prijatelja in vodnika, ki te bo seznanjal z vsemi takimi novotarijami, ti jih razlagal, ti svetoval, te učil in bodril, te navajal na novo in te svaril pred prenegljenostjo. »Kmetovalec« bo tudi v bodoče opravljal posle takega tvojega tovariša, prijatelja in vodnika. Prav tako kot nekda nisi mogel vsega sam, tako tudi v bodoče ne boš mogel vsega sam ogledati, sam poskusiti in preskusiti, sam izumiti, sam vzgojiti. In spet bo »Kmetovalec« posredoval med teboj in tvojimi tovariši širom slovenske zemlje, med teboj in šolanim strokovnjakom s strokovnih zavodov, šol, združenih središč, upravnih enot. Spet bo »Kmetovalec« tista spojna vez med teboj in vsemi drugimi, ki tvorite kmečko skupnost, ki stremi za napredkom. In čim večja bo ta skupnost, čim bolj bo povezana in strnjena, tem večji in tem gotovejši bo napredek, napredek tvoj in tvojega naroda.

Se par besed meščanu, ki ga izredne razmere slijo, da od časa do časa obrne svoj pogled k zemlji, ki daje kruh! Tudi tebi, meščan in polmeščan, priporočam, da kdaj pa kdaj prelistaš »Kmetovalca« in da okrog novega leta odrineš par novčičev za

naročnino za »Kmetovalca«. Ne že toliko radi tega, da se poučiš, kako boš lažje in bolj gotovo pridelal nekaj kil krompirja in kako perišče fižola — mimo grede rečeno, ti bo čitanje »Kmetovalca« koristilo tudi v tem pogledu — marveč in predvsem zato, da boš videl in spoznal, kakšne skrbi in težave ima kmet, in kakšne probleme mora reševati kmet, ki je tudi član tvojega naroda. Da boš vedel poučiti svoje otroke, da kmet s trudom in trdim delom prideluje kruh, da bodo pozneje tudi oni znali ceniti in spoštovati delo svojega bližnjega. Pa da boš znal povedati tudi onemu, ki še ni našel stika z zemljo, da zemlja ne daje sama od sebe,

Poljedelstvo.

Za spomladanske posevke

Ing. J. Zaplotnik

»Kmetovalec« nam je v zadnji številki zelo lepo nakazal načrt del za doseg čimboljših pridelkov in čimvečje prireje. Kruh, krompir in mast, potem pa še povrtnina in sočlvi. Če si zagotovimo v zadovoljivi meri te pridelke, si bomo zagotovili tudi našo prehrano in naš obstoj. Pri tem nima opravka nobena ideologija, le zdrav razum, ki nas sili k nujnim meram samoohrane, nam pravi, da je edina naša pot, da čim več in čim bolje pridelamo, če hočemo biti in ostati.

Kar se tiče pridelovanja krušnih žit, bodo vsa važnejša opravila, ki so za čim boljši pridelek potrebna, tedaj ko čitate lji dobe list v roke, že daleč za nami. Le spomladi ne bomo smeli zanemariti dvojnega: ob ugodnem trenutku prebrnati ozimnin, da pospešimo obraščanje, da razbijemo skorjo, ki jo bo zapustilo taljenje snega, da s površinskim rahljanjem ohranimo zimsko vlago, da uničimo kaleče pomladanske plevelce — in po potrebi pognojiti žitna polja s superfosfatom, da omogočimo rastlinam tvorbo klenega zrnja in da pospešimo zorenje. Vse drugo je že za nami. Ni pa tako s spomladanskimi posevki. Tu pa imamo še čas, da opravimo zelo važna predela, ki nam bodo dobro poplačala naš trud in našo skrb, če jih bomo opravili tako kakor je treba, in ki se nam bodo bridko maščevala, če jih bomo opravili površno ali morebiti celo opustili.

O pravilih in strokovno neoporečni pripravi zemlje je »Kmetovalec« prav v zadnji številki obsežno razpravljaj. Da ponovimo tozadevne zaključke: nobena njiva ne sme ostati preko zime neoporena. Orjimo čim globlje, kolikor največ dopušča sestava zemlje. Če količjak moremo, zrahljajmo tudi mrtvico, da bo tudi ta globlji sloj zemlje prispeval k prehrani posevkov!

O gnojenju je bilo po naših strokovnih listih pisano že mnogo, nasveti in navodila so se vrstili leto za letom. Razumimo že enkrat, da vse rastline nimajo enakih potreb in ne enakih sposobnosti. Čato s samim hlevskim gnojem, posebno pa še s slabim hlevskim gnojem ne moremo nuditi rastlinam dovolj hrane, da bi mogle čim več roditi. Še manj seveda moremo s samim hlevskim gnojem zadostiti različnim potrebam različnih kmetijskih rastlin. Tu nam pomagajo umetna gnojila, ki jih uporabljamo kot stalna dodatna gnojila posameznim rastlinam po njihovih potrebah in zahtevah. Zdaj bo čas tudi za apnenje. Vedimo, da apna v

da zemlja rodi le z delom, in da dela kmetu krivico oni, ki mu poškoduje sadno drevje, potepta travo, osmuka žito in podobne reči. Hkrati pa boš z malenkostno denarno žrtvijo pripomogel, da bo kmetov strokovni list pestrejši in bogatejši po vsebini, večji po obsegu, vplivnejši po razširjenosti.

In ti, stari naročnik in znanec, stopi zdaj ob koncu leta ter v začetku prihodnjega leta k svojim sosedom, prijateljem in znancem, in jim priporoči »Kmetovalca«, da si ga naroče samj in tudi priporoče drugim! Storil boš dobro delo, ne samo listu, marveč tudi sebi in svojemu stanu.

naših zemljah skoraj prav povsod manjka. Manjka ga zato, ker ga obilne padavine izpirajo v globlje sloje zemlje, v obliki apnenega kamenja pa je rastlinam nedostopno.

Ne pozabimo na kolobarjenje! Če na isti njivi zaporedoma več let pridelujemo isto rastlinsko vrsto, nam pridelek peša od leta do leta, če tudi v ostalem ukrenemo prav vse, kar je v naši moči. Tu ne pomagata več ne obdelava, ne gnojenje, ne najboljše seme in ne še tako skrbna nega. Zemljišče je treba posejati z drugo vrsto rastlin. Sicer to ni nič novega, vendar pa se vedno in vedno še dogaja, da sadimo krompir na isto njivo brez presledka ali s premajhnim presledkom. Vemo, da naše kmetijske rastline v glavnem spadajo med žita, med okopavine (korenske in gomoljske rastline) in med metuljčnice (stročnice in detelje). Vse rastline posamezne skupine nimajo enakih lastnosti, tako zahteva pšenica boljše zemljo od rži, ječmen več lahkodostopne hrane kot rž ali oves itd. Z rednim izmenjavanjem rastlin oz. skupin rastlin na isti njivi preprečimo pešanje pridelkov. To pa dosežemo zato, ker različne rastline izkoriščajo hrano v raznih slojih zemlje, ker vsaka vrsta rastlin izloča iz svojih korenin snovi, ki so zanj strupene, če se jih nabere preveč, za druge vrste rastlin pa ne, ker moremo ob izmenjavi rastlin obdelovati zemljo v raznih letnih časih in tako zatirati različne vrste plevela, ker z izmenjavo rastlin preprečimo, da bi se preveč razmnožili škodljivci in bolezenske klice zlasti onih boleznih, ki napadajo samo posamezne vrste rastlin, kot n. pr. razne krompirjeve bolezni. To je pomembno zlasti za razne začasne pridelovalce, ki niso upoštevali potrebe menjave rastlin. Zanje je morebiti najvažnejše baš poglavje o kolobarjenju!

Nikoli ni preveč skrbi, ki jo imamo za dobro in zdravo seme. Zdaj imamo čas, da premislimo, kakšno seme bomo sejali spomladi: za oves, za koruzo, za fižol, za krompir. Gledati moramo, da se oskrbimo z zanesljivim semenom teh poljščin, če ga sami nimamo ali če je domače seme slabo. Naš domači oves je navadno slab in da pičle pridelke; največ zato, ker ne skrbimo ne za dobro seme in ne za zadostno gnojenje. Ko smo pred leti dobili odlični semenski oves s Češkega, smo od tega semena tudi precej več pridelali. Večja vrednost tega ovsa se je poznala nekaj let. Zalibog se je ta oves pri nas pogubil in pomešal z navadnim ovsom.

Kolikor nam je znano, bo za prihodnje pomlad na razpolago nekaj ovsa iz Danske in sicer sorte »zvezda«, »sonce« in »zlata dež«. Priporočamo vsem, ki se za semenski oves zanimajo, da si nabavijo mesto slabega domačega ovsa seme teh sort!

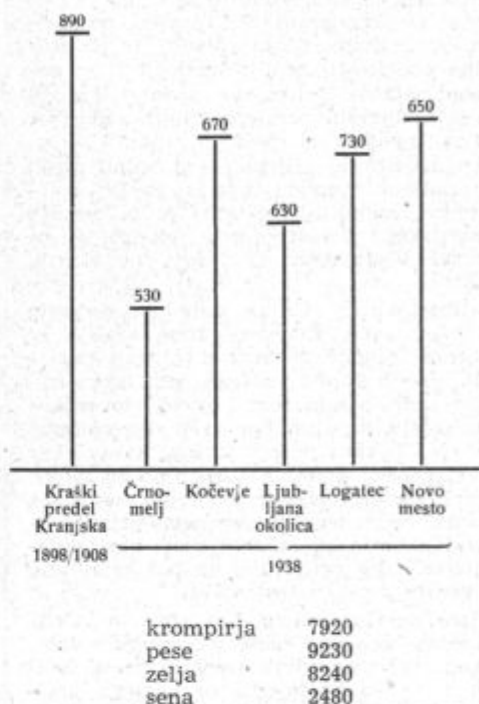
Za korozi si bomo nabrali od domačega pridelka, če tega še nismo storili prej, potrebno število semenskih storžev. Pazili bomo pri tem, da bodo storži pravilno oblikovani, pri dnu in pri vrhu dobro napolnjeni z zrnjem, čim manj koničasti, da bo zrnje lepo v vrstah in čim bolj enake barve. Storže bomo skrbno posušili. Za seme bomo vzeli samo zrnje s sredine storžev, ono s vrha in z dna pa bomo uporabili za druge svrhe. Prav tako bomo zavrgli tudi one storže, ki bodo imeli prekomerno debel oklasek. Samo po sebi se razume, da ne bomo jemali za seme storžev, ki bi kazali kakšne znake, tudi najmanjše, bulaste sneti. Če sami nimamo ustrezne koroze, si jo bomo priskrbeli pri sosedih ali znancih, o katerih vemo, da imajo dobro in zanesljivo seme. Če smo prisiljeni korozi za seme kupovati, jo bomo preskusili na kalivost, zlasti še, če se nam po vonju ali barvi ne zdi čisto neoporečna.

Prav tako se bomo pravočasno ogledali za dobrim fižolovim semenom. Kolike važnosti je dobro seme, naj vam pove naslednji zgled: Letos spomladi smo potrebovali za primerjavo z našimi izbranimi rodovi fižola manjše količine ribničana, mandalona in prepeličarja, kakršni se dobijo v trgovini. To seme je bilo po videzu dosti zdravo, sveže, toda precej nečisto, zlasti nečist je bil prepeličar, kjer je bilo dobro tretjino za setev neuporabnega. Vse tri sorte so kalile dobro, rekli bi brezhibno, kar je bilo dokaz, da seme ni bilo staro. Ribničan in mandalon se v

teku rasti nista znatno razlikovala od drugih rodov in sort fižola. Drugače pa je bilo s prepeličarjem. Kar vidno je zastajal za drugimi rodovi prepeličarja. Ko je ostali prepeličar cvetel, pri tem skoraj ni bilo opaziti cveta — le tu in tam je kaka rastlina nekoliko cvetela. Pozneje je to postalo še očitnejše: večina rastlin je bila popolnoma jalova. Stroki, kolikor jih je bilo, so dali po eno, kvečjemu po dve zrna. Temu primeren je bil tudi celotni pridelek: vrnil nam je polovico uporabljenega semena. Zrna so debela in čista — toda mnogo premalo jih je. Kdor ima podobne skušnje in mislim, da niso tako redki, naj iz takega zanikrnega posevka ne jemlje semena za prihodnje leto. Škoda bi bilo truda, zemlje in semena! Priskrbi naj si seme od nasada, ki je dal vsaj poprečni pridelek!

Podobno bomo postopali pri preskrbi s semenskim krompirjem. Če je bil letošnji pridelek slab, bo pridelek iz dotičnega semena prihodnje leto še slabši. Zato takega krompirja ne bomo hranili za seme pod nobenim pogojem, saj bi imeli od tega čisto zgubo. Vedeti moramo, da pri nas krompir mnogo trpi od virusnih bolezni. Te so prav posebno razširjene v Ljubljani in bližnji okolici, verjetno pa tudi v Beli Krajini. Zato krompir v teh krajih mnogo hitreje zgublja sposobnost za seme, kot pa v krajih, kjer teh bolezni ni ali kjer te bolezni niso tako razširjene. Kakor čujemo, bo letos na razpolago večja količina semenskega krompirja iz Danske, v prvi vrsti za kraje, ki navadno semenski krompir kupujejo. Vsem, ki nameravajo spomladi zasaditi večje površine s krompirjem, pa nimajo dobrega semena, priporočamo, da se za ta krompir zanimajo. Na pridelovanje krompirja se bomo o priliki še povrnili.

Donosi fižola po ha v kg

Po podatkih kmetijskega ministrstva v Beogradu pa so pridelali l. 1938. povprečno po ha v kg okraji:

	Črnomelj	Kočevje	Ljubljana okolica	Logatec	Novo mesto
pšenice	1330	950	1120	790	1330
rži	1140	920	960	650	1190
ječmena	1380	1000	1050	760	1380
koruze	810	1740	1470	1200	1540
krompirja	3670	8110	7270	6030	5480
fižola	530	670	630	730	650
pese	3890	6190	11700	7700	5810
lucerne	2380	4140	4200	3490	3190
detelje	2190	3090	3930	3870	2880
sena	1840	1580	2610	2450	1250
zelja	2760	8050	7690	4910	7700

Te številke so nizke in pričajo, da smo v zadnjih štiridesetih letih sicer nekoliko povečali pridelke žitaric, da smo pa nadovali v proizvodnji naših izredno važnih kulturnih rastlin: krompirja, fižola in ponekod tudi sena. Pri krompirju tvori iz-

Gospodarimo času primerno

Ing. S. Goriup

Že pri bežnem pregledu statistike o višini naših kmetijskih pridelkov lahko ugotovimo, da je povprečen pridelek naših kulturnih rastlin razmeroma zelo nizek in da se v zadnjih štiridesetih letih ni povečal v onem razmerju, kot se je to zgodilo v večini kulturnih držav. Neugodne talne razmere, plitki, kraški in prodnati svet, predvsem pa nizke cene kmetijskih pridelkov napram visokim cenam umetnih gnojil ter ostalih kmetijskih potrebščin so glavni razlogi tej naši navedeni zadržanosti, ki marsikdaj upravičeno zaostajajo intenzivnejšega kmetovanja in višjih pridelkov.

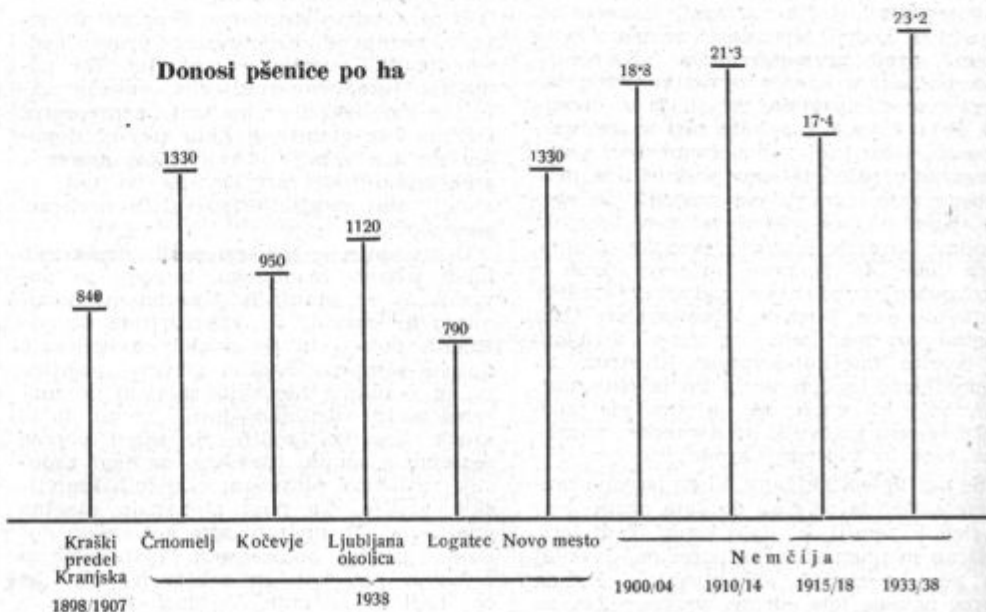
Oglejmo si danes nekoliko številke naše proizvodnje iz časov pred prvo svetovno vojno in jih primerjajmo s podatki iz obdobja pred sedanjo vojno ter z odgovarjajočimi podatki žetvenih donosov v Nemčiji, upoštevajmo današnje cene in prodajne možnosti naših pridelkov ter važnost proizvodnje za ohranitev našega naroda, ter si s tega vidika skušajmo ustvariti pravilne smernice za delo in proizvodnjo v bodočem letu.

Avstrijska statistika nam pove, da se je pridelalo na Kranjskem v »kraškem« pre-

delu v desetletnem obdobju 1898—1907 po ha povprečno v kg:

pšenice	840
rži	710
ječmena	830
koruze	1160
fižola	890

Donosi pšenice po ha

Opomba pisca: V avstrijski statistiki se deli Kranjska na tri dele: Alpe, Alpsko predgorje in Kraški predel. Kraški predel ustreza približno današnji Ljubljanski pokrajini.

letni semenski krompir iz neokuženih krajev. Kjer pridelujemo semenski krompir, pa opazujemo in odbiramo krompirjeve rastline na njivi ob času rasti, odbiramo gomolje pri izkopavanju krompirja po načelu, da vzamemo za seme le gomolje onih grmušljajev, kateri imajo mnogo zdravih in izenačenih srednje debelih gomoljev. Pazimo, da se prihodnje leto ne prikrade in zaredi na naših njivah kolaradski hrošč ali krompirjavec, ki se je pojavil letos že na Štajerskem in grozi z epustošenjema krompirjevih nasadov.

Izrabimo sedanji čas za čim večjo donosnost naših posestev in dvignimo proizvodnjo, kot to zahteva nova doba. V načrtu in preudarnem delu leži možnost, da svoj pridelek ponekod celo podvojimo, da si tako dobimo sredstev za ureditev naših domačij. Z doseženim napredkom bomo najboljše koristili sebi in narodu, ki mu danes primanjkuje najnujnejšega in ki sicer ne bi mogel prehraniti svojih sinov. V zvišani proizvodnji in napredku kmetijskih domov bo najboljše jamstvo, da smo vredni časov, ki prihajajo.

Travištro in pašništvo

Od kose do košnje

Ivan Kronovšek

Košnja spada med najtežja in istočasno med najlepša kmetijska dela. Ker pa je za njen uspeh potrebno precej izurjenosti in svojstvene tehnike, zlasti še tudi pravilne izbire kose in smotrne priprave kosišča, zato ne bo odveč, če damo koscem nekaj vzpodbud, posebno tistim fantom, ki se učijo, in ki naj postanejo dobri kosci.

Kosijo vsi moški, vendar je dobrih koscev srazmerno zelo malo. Nekaj krivde je pripisati površnosti teh ljudi, nekaj pa temu, da niso imeli potrebne »šole«, če se tako izrazimo.

Če opazujemo skupino koscev pri delu, bomo često videli, kako se nekateri mučijo, drugi pa kosijo brez večjega napora, da, čestokrat, z vso lagodnostjo. Čudno se nam zdi, da so večkrat izredno močni kosci povsem prepoteni, pot curi od njih in komaj lovijo sapo, dočim pa istočasno vidimo drobne fante, ki skoro igraje kosijo.

Lagodno košnjo si napravi dober kosci z dobrim orodjem, nasprotno pa se slab kosci, četudi še tako močan, s slabim koso muči in ubija. Kdor kupuje kosišča na sejm, kose pa brez pravega poznavanja kvalifete, in če mu jo še klepljejo drugi, ta ne bo dobro kosil, pa čeprav je drugače dober kosci. Zato je nujno, če hočemo imeti dobro orodje, da si koso sami pripravimo, to je, da si napravimo kosišče, izberemo koso, jo sklepljemo in nasadimo.

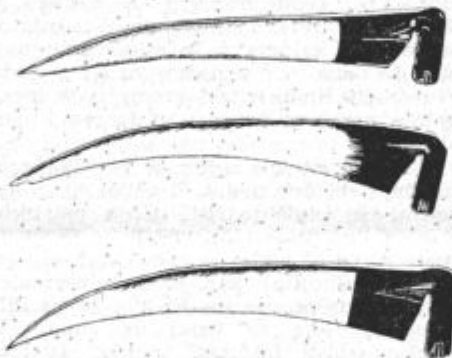
Z napredkom v kmetijstvu bo sicer kosišni stroj polagoma izpodril koso, vendar pa le do gotove meje, ker če že drugih zaprek ne bi bilo, so pri nas terenske razmere takšne, da bo ročna košnja imela še vedno svojo veljavo.

KOSA

Oglejmo si najprej koso. Imamo kratke, dolge, ravne, sloke, široke, ozke, debele, tanke, trde in mehke kose. Čela zbirka jih je. Kakšno bomo kupili? Nekateri jih kupujejo kar iz navade, kakršen je pač običaj v tistem kraju. Zato imajo ponekod samo kratke kose, okrog 60 cm dolžine, čeprav bi rabili daljše; drugod pa zopet obratno uporabljajo brez potrebe prekomerno dolge, po en meter in še čez. Zato naj velja pravilo! Kupimo si takšno koso, kakršno imamo pač običajno košnjo. Za ravne travnike z gosto in veliko travo je najbolj primerna kosa s 70 do 80 cm dolžine; daljša ni priporočljiva, ker je za goniti pretežka. Za otavo ali trokijo (otavič), ki je manjša in bolj sočna, zato se tudi rajši reže, pa lahko uporabljamo daljšo koso, tudi do enega metra, ker je bolj uspešna. Na dobrih tleh, kjer ni krtin itd., in kjer je trava majhna, pa si pomagamo

tudi tako, da koso na kosišču nekoliko dvignemo, da gre bolj v travo, in tako lahko v globino širše režemo.

Za hribovite in sploh za travnike, ki so zelo valoviti, kadunjasti, polni jan, kamenja itd., pa bolj odgovarja krajša kosa s 60 do 65 cm dolžine. Takšna kosa je prirečnejša; z njo lažje odkošavamo grmovje, skale in podobno, posebno pa jame in kadunje.

Oblike kos: preveč ravna, preveč sloka in najpriročnejša oblika

Izkušnja nam je pokazala, da so preveč ravne in preveč sloke kose (na hrbtne strani) neprimerne. Prve gredo preveč, druge pa premalo v travo. Če pa jih že imamo, morajo biti ravne bolj »pod roko«, sloke pa bolj spuščene v travo, da dobimo dovolj široko rez. Kar pa se dolžine tiče, je lahko ravna kosa vedno krajša, sloka pa vedno daljša od normalne dolžine. Na primer, če zadostuje za našo košnjo dolžina kose normalne krivine 75 cm, potem je lahko sloka daljša za 5 do 10 cm, ravna pa za toliko krajša. Ravne in sloke kose torej niso priporočljive iz tega razloga, ker ravne, nasajene dovolj pod roko, režejo ozko, spuščene v travo pa trgajo roke. Sloke kose pa, če jih spustimo v travo, delajo rebra, pod roko nasajene pa ne zmorejo dovolj široke rezi.

Prav tako niso priporočljive prepzke kose zaradi tega, ker se prehitro obrabijo in ker niso za košnjo uspešne. Preširoke pa so zopet silno trde in neokretne, zato niti ene, niti druge vrste ne bomo kupovali.

Potem imamo kose z debelim in tankim listom. Prve imajo to dobro lastnost, da so vzdržljive, jih je pa po drugi strani zaradi debeline zelo težko klepati, kar vzame tudi veliko časa. Kose s tankim listom režejo dobro, se pa tudi hitro obrabijo. Pri klepanju se nam radé vihrajo, zlasti

če nismo v tem delu veščaki. Napravljene mehurji oziroma vzbokline nam delajo neprilike pri brušenju in tudi glas razodeva, da je list pokvarjen. Pri košnji se v travi zatika, oziroma zavira, zlasti če so večji mehurji.

Ne najmanj važno pa je, ali je kosa trda ali mehka. Z mehko koso si ne bomo veliko pomagali, zato jih ne kupujemo. Odločimo se vedno za trdo, ker le takšna nas bo zadovoljila, tako glede vzdržljivosti in ostrine, seveda če je tudi dober material. Ne bomo pa si izbrali pretrde, to je, takšne, ki ne prenese klepanja in se po navadi drobi.

Kadar se torej odločimo za nakup nove kose, upoštevajmo vse gori omenjene ugotovitve. Če sami nismo dobri poznavalci kos, vzemimo s seboj človeka, ki je v tem veščak. To se nam bo vedno izplačalo. Naglasiti pa je treba, da pri nakupu ne smemo biti štedljivi, ker ceneno blago je po navadi slabo. Večji izdatek se nam bo vedno hvaležno odsluževal, zato kupimo drage kose, če nam sicer tudi drugače odgovarjajo.

Najprej izberimo kose primerne dolžine; potem glejmo, da ni preozka in preveč široka, ne pretanka in, tudi ne predebela. Navadno ima vsaka »znamka« svoje posebnosti, svoje dobre in slabe strani. Hrbtne naj bo lahke ukrivljene, konica pa dvignjena od tal, vsaj za tri prste, če že ne več. List mora biti po vsej dolžini dovolj vzboben navzgor; torej hrbtne rob in rez sta dvignjena na sredini za pol prsta od tal, na peti in konici pa mnogo več, tako da se kosa po sredini svoje širine in dolžine lepo zavrti, če jo poženemo na mizi. Zraven tega mora biti izdelava lična, da kosa ni preokorna in pretežka.

Najprej smo izbirali z mero in očesom. Sedaj pa moramo še ugotoviti kakovost. S pilo za železo, ki smo jo vzeli s seboj, potegnemo po sevnju po ostrini in z občutkom ugotovimo, če je enakomerno trda. Nekateri kose so, kakor vemo, na konici trde, v sredini mehke, na peti pa zopet trde in obratno. Takšno koso odsvetujemo. Na mehkejših mestih se nam rezilo pri klepanju mnogo bolj potegne kot pa na trdih in se, kar je razumljivo, tudi pri košnji bolj obrabi. Ščasoma postane kosa vsa zajedena in vijugasta, da jo je težko in neredno brusiti ali klepati.

Poleg trdote bomo ugotovili dobro kakovost na posluh. Z levo roko primemo koso za peto, da prosto visi, in ji z brenkom nohta po ostrini pete izvajamo glas. Kosa dobre kakovosti ima visok, čist, lep zvenec in dolgo trajajoč glas. Zamolklo, hreščeče ali topo zvenenje so slabi znaki kose.

KOSIŠČE

Nič manj važno od kose je kosišče. Tisti, ki na to polagajo pre malo zanimanja, so v zmoti. Na slabem kosišču tudi najboljše kosa ne bo rezala tako kakor bi sicer morala. Najbolje je, če si ga napravimo sami, ker le tedaj bo takšno, kakršnega hočemo, da ga bomo z zadovoljstvom uporabljali.

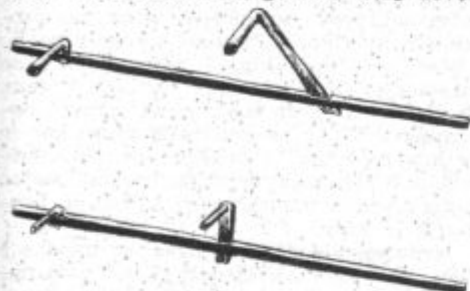
Kosišče mora biti predvsem lahko. Najboljši les je javorjev, biti pa mora popolnoma suh, ker je obenem trden in lahek. Obdelajmo ga lično, torej čim bolj tanko, vendar tako, da se pri košnji kosišče ne bo uvijalo.

Če les ni popolnoma raven, ga obdelujmo oziroma pripravljajmo za kosišče tako, da bo krivina navzgor ali nazaj, nikoli pa ne navzdol ali naprej, kar moramo upo-

štovati že spočetka, zlasti z ozirom na dolžitev mest za vzdolbine kljuk.

Ko smo kosišče že popolnoma obdelali in napravili tudi vzdolbino za kljuki, ga še obžagajmo na potrebno dolžino, ki se ravna po velikosti kosca. Merimo ga po sebi in naj sega od tal do čela.

Razdalja med kljukama naj bo dovolj velika. Pri večini kosišč je opaziti premajhno razdaljo, katere posledica je, da je razmak rok preozek. Pri takšnem razmaku sta roki v neprimernem položaju in zato tudi nimamo za gonitev kose dovolj

Pravilno in napačno vstavljena desna kljuka

moči. Če to je lahko zadosten vzrok, da se mučimo brez potrebe. Zato se je čuditi, da nekateri kosci ne uvidijo te nepravilnosti, da imajo namreč kljuki preblizu skupaj, ker znaša med njima razdalja komaj pol metra, in klatijo s koso kot bi bila nasajena na preklji. Zato določimo primerno razdaljo med vzdolbinama, ki naj znaša vsaj 80 cm, lahko pa tudi več, zlasti če bo kosišče za kosca z dolgimi rokami.

Sestavni del kosišča sta kljuki. Lahko si jih napravimo iz istega lesa kot kosišče, vendar so še bolj priporočljive samorastne, ker se ne razmigajo. Najlaže jih dobimo na hrastu; imajo pa to slabo lastnost, da se rade koljejo, oziroma da pokajo. Mnogo boljše so od jablane. Kadar pomlad trebimo sadno drevje in izžagujemo suhe ali na pol suhe veje, ne pozabimo na kljuke. Če takrat jih primerno obsekajmo, da se bodo lažje sušile in jih bomo lahko uporabili že drugo leto.

Dolžino kljuk določimo po potrebi, in sicer tako, da bo drža telesa ravna. Višino leve kljuke odmerimo tako, da bo kosišče ustrezajoče višje ali nižje, kar nam najbolj pravilno pokaže kosa, ki jo hočemo nasaditi, o čemer bomo govorili pozneje.

Desna kljuka naj bo tako dolga, da se nam ne bo treba pripogibati, približno 40 cm; dolžino pa določimo vedno po svoji telesni višini in po pravilu: pri ravni drži naj kljuka dosega našo desno roko.

Kljuki obdelajmo čim bolj lično, ne smejo pa se preveč upogibati. Tudi lego vzdolbin bomo končno umerili šele potem, ko smo že določili pravilno smer, zlasti desne kljuke, ki naj bo vedno več ali manj poševno obrnjena v pravcu desne roke. Bolj ko je desna kljuka nasajena proti koncu kosišča, več moči bomo imeli in s tem tudi lažjo košnjo.

Priprava kljuk in vzdolbin naj bo zelo natančna, da se eno v drugo točno prilega. Kljuke pritrujemo z drenovimi klini; luknje morajo biti podolgate v smeri kljuke. Tudi klini naj bodo podolgate oblike, da kljuk ne razženemo z udarci. Luknje na kljuki navrtamo tako, da potem, ko je kljuka že v vzdolbini, le nekoliko gledajo iz kosišča, ker le tako jo bomo lahko dovolj in še pozneje pritegnili, ko se unese ali razmiga.

Posebno važna je obdelava ročajev. Nekateri kosci so površni in se za take stvari ne brigajo. Večinoma imajo prekratke,

pretanke in nepravilno obdelane ročaje. Če so prekratki in prerobati, nas tiščijo ali celo žulijo. Pri tankih ročajih pa se nam potijo roke. V vseh slučajih je občutek neprijeten, ki nam kvari pravilno in lagodno rokovanje s koso. Zato si napravimo tako dolge ročaje (12 do 15 cm), da pri prijemu gledajo vsaj še za 2 prsta iz roke. Na ta način lahko roko premikamo, bodisi da jo hladimo, ali spreminjamo lego.

Debelina ročajev naj bo 4 do 5 cm v premeru (prerezu). To je sicer na prvi pogled nekoliko pretirano, vendar bo vsak zadovoljen z debelejšimi ročaji. Pri drugem orodju nam debela držala jemljejo moč, oziroma so neokretna, pri kosi pa ta občutek ne pride v poštev, ker ne gre toliko za moč, kot pa za praktičnost in lagodnost. Naj še dodam, da je treba ročaje izdelati tako, da so proti koncu precej debelejši, in sicer zaradi tega, da se nam roka manj izmika, oziroma leze nazaj.

NASADITEV

Nasaditev kose ni enostavna stvar, zlasti če hočemo, da nas bo vsestransko zadovoljevala. Ko bomo po večkratnih poizkusih dobili dovolj izvežbanosti, nam pa tudi to ne bo delalo več preglavic, čeprav je potrebno veliko pazljivosti in iznajdljivosti. Treba je biti potrpežljiv in dobro pretehtati vsako odločitev, predno bomo kosišče prižagovali, obsekovali ali ga že kakor koli obdelovali. Dokler dodajamo priloge in zagozde, je stvar enostavna, ker jih lahko še vedno odvezujemo, če ne zadovoljujejo naših hotenj. Nasprotno pa ne moremo kosišča več napraviti celega, če smo kaj odsekali ali odžagali.

Predno se pripravimo k delu, moramo imeti kosir in popolnoma suh bukov les za zagozde.

Poznamo dve vrsti kosirjev: kovane, ki so iz celega, in tovarniške, ki so na ključ. Kovani so neokretni in nepraktični zato, ker lahko pritrdimo koso le z zagozdami in lege kose brez orodja sploh ne moremo izpremeniti. Bolj priročni so tovarniški kosirji s ključem, s katerim koso enostavno privijemo potem, ko smo jo založili s podlogo, če je potrebna. Prav tako lahko vsak čas in po potrebi koso dvignemo ali ponizamo. Pri tem kosirju je pa važno to, da vijak (šrauf) večkrat namažemo z oljem, ker drugače radi mokrote zarjavi in ga potem sploh ne moremo odviti, ga zlomimo ali pa uvijemo ključ.

Omeniti je treba izjemo pri tako zvanih »Flugs« kosah, ki za pritrditev ne rabijo kosirja, ker so prirejene tako, da jih pritrdimo na kosišče z vijakom. Tudi na peti nimajo običajnega zoba, temveč le zarezo. Deloma je ta sistem praktičen, pomanjkljiv pa zlasti v tem, da nam zaradi luknje na koncu kosišča slednje rado počti, posebno če zadenemo v kakšen trši predmet.

Na stoječem kosišču preizkusimo koso zaradi vzdolbine za zob na peti. Če le mogoče, odvisno je od splošne krivine kose, določimo vzdolbino v sredini kosišča, ker če ga napravimo preveč pri kraju, se nam pri krepkejšem zapiku, oziroma zadetku rado odkrhne.

Pri normalni krivini kose, kakršno priporočamo, mora biti konica pod roko za štiri prste; če je preveč ravna, nekoliko več, pri bolj slokih pa toliko manj. Tu je mišljeno merjenje na kosišču s pritrdjeno koso. Če jo postavimo ob stežo, zaznamujemo višino na ostrini pete, potem pa jo pomaknemo proti desni in začrtamo vi-

šino kosine konice. Kolikor je kopica nižja od pete, toliko je pod roko.

Ko smo določili in napravili vzdolbino za petni zob, denemo koso na ravna tla, jo podložimo oziroma založimo tako, kakor mislimo, da bo morala biti na kosišču.

Ostrina mora biti od tal do višine dveh prstov, konica pa najmanj za štiri prste. Vedno je bolje, da dvignemo več kot pa premalo, ker jo velika trava kolikor toliko potegne v tla. Prilagoditi moramo namreč kosišče k pravilni legi kose in ne obratno. Potem primemo kosišče in ga primerjamo k peti kose. Stojimo ravno in držimo kosišče v pravilni legi. Po prvi temeljiti presoji bomo morda kosišče na koncu nekoliko obrezali. Vendar dvakrat premislimo in enkrat storimo. Takoj nato pa koso zasilo nasadimo. S kosiščem jo dvignemo od tal in bomo takoj opazili, kam jo vleče, na konico ali na peto. Na konico ne sme težiti; na peto pa le do gotove meje. V prvem slučaju bi se nam pri zamahu zatikovala v zemljo, v drugem bi jo pa morali preveč tiščati k tlom. Nasajena pa mora biti tako, če jo namreč normalno držimo, da jo za zamah samo nastavimo in poženemo v travo, ne da bi jo kakor koli tiščali ali dvigali od tal. Imeti mora povsem pravilno lego v vseh smereh. Zato jo takoj za prvim poizkusom o njenem težišču še postavimo na tla in ugotavljajmo, ali ima pri našem pravilnem držanju tudi tisto lego, ki smo jo sprva določili. Če ne, ji moramo popraviti lego na kosišču s tem, da ga obrežemo na levi ali desni strani, kamor kaj teži. V slučaju, da je kosa preveč dvignjena od tal, pa kosišče obrežemo še proti koncu.

Najprej izvršimo poizkušnjo na suhem, morebitne napake še popravimo, potem pa v travi. Tu ugotavljamo predvsem pravilnost lege oziroma nasaditve, nadalje če jo vleče preveč k tlom ali obratno, če preveč ali premalo grabi. Ostrina ob prvem poizkusu ni toliko važna, ker niti ostrina, niti ostala površina nista gladki in morda je še kosa celo rjasta.

Za poizkušnjo si vzemimo dovolj časa in popravljajmo tako dolgo, da bo kosa pravilno tekla, grabila in rezala pri pravilnem zamahu, ki pa mora biti brez pritiskanja, dviganja in podobnega uravnavanja.

Nazadnje koso dokončno pritrdimo. Če imamo kovan kosir, bomo nasajali z zagozdo. Ta naj bo lepo speljana, to se pravi, lepo zoževana, ker če je preveč v konico, nerada drži in se po navadi izmuzne. Predno jo dokončno zabijemo, jo n drobno križ kraž nasekajmo z ostro sekiro ali pa jo popilimo s pilo za les. Raskava zagozda bolje drži.

Nekateri uporabljajo za zagozditev ali pritrdjevanje železne zagozde in žeblice. Ta postopek je treba odločno odsvetovati, ker je za to svrhu napačen. Železo kot zagozda v kakršni koli obliki v lesu ne bo držalo; dosegli bomo samo to, da bo zagozda ali kosišče preklano in razbito.

Ne pozabimo na ostre robove in razcefrana mesta okrog pete, ki jih gladko obrežimo, da se vanje ne bo zapletala trava.

KLEPALNIK

Pri nas uporabljamo dve vrsti klepalnikov (klepé = priprava za klepanje), in sicer domači in nemški sistem. Klepalnik je prirejen na primernem stojalu, oziroma stolcu, katerega prednji del je navadno iz debelejšega kosa (bruna) trdega lesa. V ta del je zabito klepalo, ki mu pravimo babica. Pri domačem klepalniku je babica

ravna, klepec (kladivo za klepanje) pa prirejen oziroma zbrusen za klepanje. Nasprotno pa je pri nemškem klepalniku prav obratno: babica je zožena na širino klepa, to je na širino ostrine, klepec pa je raven.

Katera vrsta klepalnika je boljša, oziroma bolj priporočljiva, je težko povedati, ker je več ali manj stvar navade in izkušenosti v klepanju.

Prav tako klepljejo nekateri od sebe, drugi pa zopet k sebi, to je, da imajo v prvem primeru obrnjeno ostrino kose od sebe, v drugem primeru pa k sebi.

Najmanj pa je priporočljivo, če za klepanje snemamo kose. Ko smo ji končno določili pravo lego, kar ni tako enostavno, je nikar ne spreminjajmo. Previdni klepači tega ne bodo delali.

Vzemimo primer domačega klepalnika. Babica mora biti iz čim tršega jekla, da ostane dolgo časa pravilno vzbočena in gladka. Vzbočenost mora biti tolikšna, da se ostrina kose dotika babice samo na eni točki. V slučaju, da se dotika na prilično dolžino, bomo težko in slabo klepali. Ako nimamo pravilno oblikovane babice, oziroma če je že stolčena, jo nesimo čim prej v brušenje. Pri primernih trdoti babice je najboljše hladno brušenje, drugače pa jo dajmo izoblikovati in kaliti zanesljivemu kovaču.

Še rajši kot babica se pokvari klepec, ker prenaša z oziroma na manjšo udarno ploskev večje udarce. Tudi ta mora biti iz dobrega jekla, ne sme pa biti pretrd, ker se drugače drobi. Z udobljenim ali stolčnim klepcem nikar ne klepljimo, ker ga bomo še bolj pokvarili, z njim pa tudi koso. Tudi pri klepcu naj bo udarna ploskev rahlo vzbočena in ne preozka, da ne seka. Najprimernejša širina je štiri milimetre.

V zadnjih letih smo začeli uporabljati brzoklepalnike. To so priprave, ki prav za prav delajo klep (širino ostrine) s pritiskom in ne s klepanjem.

Ponekod so se tudi pojavili brzoklepalniki-tolkači. Te naprave so prirejene tako, da se poganja tolkač z nogo. Ker tega brzoklepalnika nisem videl, oziroma preizkušal, ne morem izreči mnenja o uporabljivosti. Mislim pa, da klepačev ni zadovoljil. Vsi, ki se ukvarjajo s klepanjem (klepanje ni najbolj prijetno, zlasti za tiste, ki morajo ob košnji klepati vsak dan in še za drugel), so se iznajdbe brzoklepalnika prav razveselili. Z novo napravo bi se še zlasti prihranilo mnogo časa, kar je ob košnji velike važnosti. Vendar nam brzoklepalnik ni izpolnil pričakovanja. Ne rečemo, da nima bodočnosti, treba bo pa izpopolnitve. Iznajdba vsekakor pomeni napredek in je upati, da bomo končno prišli do klepalnika, ki bo s svojo uporabljivostjo oziroma delovanjem ustrezal vsem zahtevam klepanja.

Pristaviti pa moram, da tudi imenovani brzoklepalnik ni neuporaben. Nasprotno, že dosedaj se je pokazal kot dober pomočnik klepača. Posebno tam, kjer ga je uporabljati samo eden, natančen in vreden klepač. Z njim je mehnično klepanje nemogoče, pač pa ga je treba uporabljati s polnim občutkom. Zato ga močni in nepotrpežljivi, zlasti pa nepredvidni ljudje hitro pokvari, ker prekomerne sile ne prenese. Posebno pri novih kosah brez klepa ali pri kosah z debelim in trdim listom je treba previdno klepati. Kdor pa uporablja silo, ga tudi prej ali slej pokvari.

S pazljivim postopanjem in večjim ravnanjem se je dalo lepo klepati. Zlasti v hitrosti je mnogo prekašal navaden kle-

palnik. Pri kosah s tankim listom pa je delal mehurje, posebno takrat, če se je hotelo tanko klepati. Zelo dobro pa je služil pri poravnavanju klepa pred al. po klepanju, ker smo lahko koso na pol sklepali ali jo pozneje še s klepcem za robom klepa poostri. Posebno takšne kose, ki smo jih stolkli na kamniti njivi ali travniku, se da na brzoklepalniku odlično naravnati.

Glede uporabljivosti brzoklepalnika bi bilo želeli, da bi podali mnenje še tisti naročniki »Kmetovalca«, ki ga imajo, oziroma ki klepljejo z brzoklepalnikom.

KLEPANJE

Da je od pravilnega klepanja v precejšnji meri odvisna dobra košnja, je znana stvar. Prav zaradi tega moramo skrbeti za dobro klepalno orodje in se potruditi, da bomo koso čim popolneje sklepali.

Klepati bi moral znati vsak kosar, ker bi tudi bolj pazil na koso. Dober klepač je po navadi dober kosar.

Zato je treba že malim fantom vzbuditi veselje do košnje in istočasno smisel za klepanje. Nuditi jim je treba priliko, da se temu priuče v zgodnji mladosti, ker je znana stvar, da se v poznejših letih malokdo oprime tega posla. Pri hiši je vedno dovolj starih kos, na katerih lahko brez škode delajo poizkuse, dokler se ne usposobijo.

Kosina ostrina, ki jo napravimo s klepanjem in ki ji pravimo klep, mora biti enakomerna po svoji širini in globini. Razumljivo je, da klep ne sme biti nasekan, niti ne pretanek, ker ga bomo v tem slučaju pri trdi košnji in na peščenih tleh popolnoma zbili. Klep nam razpoka in iz njega nastane pravcata žaga, kar z brušenjem ne moremo popraviti.

Najprimernejša širina klepa je štiri do pet milimetrov. Če je ožji, ne gre tako rad v travo in ga tudi prehitro zbrusimo, širši pa se jako rad zvihra, ker je radi širine bolj občutljiv. Na širino klepa se morajo oči navaditi, ker je razumljivo, da ga ne bomo sproti merili.

Klepačeva roka mora biti mirna in zanesljiva. Pri tem delu se ne da pohitevati. Udarci naj bodo premišljeni in klepec mora pasti tja in tako, kakor hoče klepač. Torej klepec je treba popolnoma obvladati. Potem je vseeno, ali klepljemo hitro ali počasi. Vsekakor pa prehitro klepanje ni priporočljivo, ker je manjša gotovost za pravilnost udarcev. Preveč počasi pa zopet nima smisla, ker ni uspešno.

Zdaj pa si še odgovorimo na vprašanje, kakšni naj bodo udarci? V tem primeru je nasvet najtežji, ker je to stvar občutka. Z roko je treba občutiti primerno jakost udarcev. Klepati je treba pač tako, da kosa »prime«, kakor pravimo. Mehke in zelo trde kose, če jih že imamo, bomo klepali z zmernimi udarci. Mehkim kosom lahko prehudi udarci izmalijo klep, to je, da se nam na nekaterih mestih preveč potegne, kar pa se ne sme pripetiti. S tem si gladino klepa na ostrini že pokvarimo. Pretrde kose pa krepkih udarcev ne prenesejo, ker se drobijo ali pa jim poka klep. V prvem in drugem slučaju je napaka posledica nepravilnega klepanja, kar je treba prebrčiti, če hočemo da bo kosa dobro rezala.

Najbolj krepke udarce še prenese srednje trda kosa, ki se ne drobi in ne potejuje; zato jo tudi najlažje klepljemo.

Merilo za jakost udarcev je radi tega različno, kakršna je kosa in podlaga klepalnika. Klepec naj »prime«, ne sme pa

odskakovati. Klepljemo pa na trdih tleh, da se klepalnik, oziroma babica ne udaja.

Klepec naj pada na koso, oziroma babico, ravno, to je, na vso svojo površinsko ploskev. Zato ga držimo tako, da ne pada poševno ali na robova. V tem primeru ne moremo napraviti enakomernega in gladkega klepa, ker ga bomo največkrat nasekali ali pa ga celo zvihrali.

Udarci naj bodo enakomerni, to je vedno enako močni. Če menjavamo njihovo jakost, lahko zvihramo klep ali pa celo napravimo mehurje na listu kose. To se nam tudi zgodi, če tolčemo tu pa tam preko širine klepa. Posebno tanke kose so občutljive. Vsak klepač mora vedeti, da nastanejo vihre oziroma mehurji s tem, če list ali klep na enem mestu preveč potegnemo. S tem se razširi površina, kar je nujna posledica vzbokline, oziroma mehurja. S tako pokvarjenimi kosami imamo potem vedno nepravilne pri klepanju, brušenju in košnji.

Nekateri klepači delajo veliko napako s tem, da klep po vsej dolžini zavijajo navzgor ali pa navzdol. To je posledica nepravilnega držanja kose na babici. Rob klepa ne sme nikoli ležati na najvišji točki vzbokline babice, če udarjamo s klepcem za robom. S tem že vihramo klep navzgor. Ali pa, rob klepa pravtako ne sme segati preko najvišje površine babice, če tolčemo po njem, ker ga vihramo navzdol. Zato je treba klepati tako, da leži kosa, oziroma še bolje, da se klep prilega najvišji točki vzbokline babice in da padajo udarci samo na tisto mesto in nikamor drugam. Vsak klepač ve, da je zavijan klep težko spraviti nazaj v pravo lego in da je s takšno koso skoro nemogoče kositi.

Pri celotnem postopku klepanja se še vprašajmo, ali naj klepljemo od kraja, tako da sproti dokončujemo klep, ali pa klepanje ponavljamo. Klepljemo od pete proti konici in izkušnja je pokazala, da je boljše klepati po večkrat in sicer tako, da prvič nekako začrtamo klep in ga potegnemo v širino, drugič ga zaostriamo in tretjič napravimo gladkega. Če klepljemo od kraja dokončno, je več možnosti, da pokvarimo klep z mehurji in vihrami, zlasti pri kosah s tanjšim listom. Vselej, kadar predolgo tolčemo na enem mestu, se s tanjšanjem list površinsko razširi in nastane vzboklina, zato je bolj priporočljivo, da ne klepljemo dokončno.

Klep naj bo torej enakomerno širok, raven, tanek, toda ne pretanek, gladek na površini in ostrina brez razpok.

POPRAVILA KOS

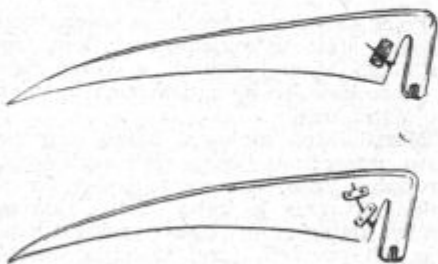
Na slabih travnikih, zlasti po gmajnah, se nam rado zgodi, da zadenemo s koso ob štor, kamen ali celo ob mejnik. Če je bil zamah precejšen, nam čisto počasi kose ali pa odlomimo peto. V vsakem slučaju, tudi če je kosa za silo še uporabna, jo odložimo, ker bi jo pri nadaljni košnji že z najmanjšim udarcem odlomili ali dočela poškodovati. S popravilom ob pravem času pa si lahko ohranimo koso, posebno če je drugače dobra, kakor pravimo.

Če nam iz kakršnihkoli razlogov počasi kosa, to je njen list, moramo razpoko takoj odstraniti, četudi bi bila še tako majhna in neznatna. Pri nadaljnjem uporabljanju kose bi se razpoka vedno večala, istočasno pa manjšala možnost popravila. Zato bomo takšno koso položili na železno podlago, če nimamo nakovala zadostuje sekira, ki jo zasekamo v klado, potem pa z jeklenim dletom izsekamo razpoko po

pikčasti črti, kakor kaže naša slika. Izsekovati pa je treba previdno, da ne bomo potratili preveč kosinega lista. Koso moramo držati na podlagi previdno, da se lepo prilaga, ker bi nam pri udarcih lahko počila še v drugo smer. Radi tega nam mora nekdo pomagati, da delo brezhibno izvršimo.

Po popravilu bomo koso na izsekanem mestu dobro skleпали, nakar bo zopet uporabna.

Mnogokrat se pripeti, da počí kosa v peti, ali pa nam celo odleti. Čím zapazimo razpoko, koso odložimo, ker se da lažje popraviti in tudi ličnost ne bo trpela.

Popravilo počenih kos

Okvare v peti ne bomo mogli sami popraviti, ker je za to treba že posebnega orodja. Dokler se peta še drži, je stvar enostavnejša. Koso bomo dali kovaču ali ključavničarju, ki nam bo na zgornjem delu in za robom lista zakovičil (zanetal) primerno oblikovano jekleno ploščico. Čím bolj bo ploščica majhna in prilagojena, tem manj bo trpela oblika in ličnost, kar tudi vpliva na košnjo.

S popolnim odlomom kosine pete je stvar težja. Po dosedanjí navadi so kovači takšnim kosam dostavili, oziroma prikovičili druge pete. Kosa je potem zopet uporabna, vendar ni več tista in takšna kakor je bila poprej. Potem je težja in bolj neokretna in če tudi še dobro reže, nas ne zadovoljuje več. Z dostavo pete od druge stare kose smo ji pokvarili prejšnjo oziroma prvotno obliko in smo dobili povsem drugo koso. Iz tega vidimo, kolike važnosti je pravilna izoblikovanost kose, ki v mnogočem vpliva na njeno uporabnost.

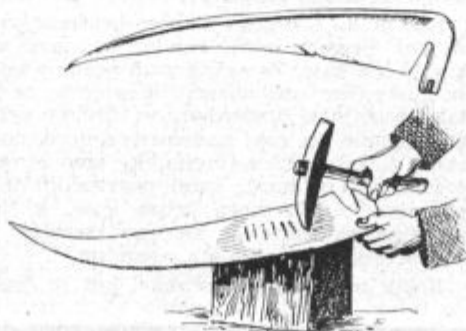
Kadar nam odleti kosina peta tako, da se peta drži še nekaj kosinega lista, potem je stvar enostavnejša in lahko izvršimo popravek na drug način, to je brez pete druge kose. Kovač ali ključavničar bo v tem primeru uporabil dve jekleni ploščici, ki jih bo dobro prilagodil in prikovičil in sicer eno zgoraj za robom lista, drugo pa pri spodnjem delu razpoke, razume se na gornji strani lista. Ploščice in zakovice je treba dobro opiliti in zglediti, da se vanje ne zatika trava.

V novejšem času pa poznamo še en način tovrstnega popravila, namreč z avtogenskim varjenjem (švajsanjem). Tega se lahko poslužimo le tam, kjer je kakšen takšen obrat ali pa obrtnik, ki ima tozadeven aparat. Veščak bo avtogensko zvaril pokvarjeno koso z vsjo popolnostjo, da se ne bo opazilo drugega kot debela črta, kjer je bil poprej prelom, oziroma razpoka. Kosa ohrani na ta način svojo prvotno obliko, odpadejo pa ploščice in zakovice, ki kolikor toliko otežijo koso in ovirajo košnjo. Komur se prelomi dobra kosa in ima možnost priti do obrtnika z imenovanim aparatom, mu svetujemo ta način popravila.

Ščasoma postane kosa, ki ni bila pravilno klepana, ki se je rada drobila, ali pa ki ni enakomerno trda, zajedena in vijugaste

ostrine. Klepanje je vedno težavnejše in tudi rezati ne more tako, kakor kosa z gladko ostrino. Ne preostane nam drugega, da jo popravimo. Mogoča sta dva načina. Če je kosa zelo zajedena, je najboljša, da ji z jeklenim dletom posekamo zunanje vijuge, kakor smo opisali pri postopku počenega lista. Koso z manjšimi in gostimi zajedami, pa zbrusimo na kamenitem brusu, ki mora biti moker, da ne pokvarimo kose v njeni trdoti. S suhim brusom je kaj lahko zažgati kosin list, in kosa takoj postane nerabna. Da ne pokvarimo brusa, kosa mu namreč napravi globoke zareze, brusimo tako, da držimo koso poševno, enkrat z leve, drugič zopet z desne strani. Po brušenju pa koso zopet sklepamo.

Že v prejšnjih odstavkih smo omenili kose z mehurji. Ti najrajši nastanejo pri kosah s tankim listom in pri naši večji ali manjši nepazljivosti ali neizurjenosti v klepanju. Takšna kosa ne more dobro rezati, ker se v travi zavira, zato jo takoj popravimo, ker se mehur ali mehurji radi večajo. Poleg tega pa vsled stalnega upogibanja mehurja gori in doli kosin list lahko počí.

Izsekavanje počenega klepa in odstranjevanje mehurja

Da okvaro odstranimo, položimo koso na majhno gladko kladico, da je spodnja stran obrnjena navzgor, kakor kaže slika. Kosa naj se tesno dotika podlage. Na mesto, kjer je mehur, napravimo s klepcem udarce po listu in sicer počez, in v približni razdalji enega centimetra (glej sliko!). Udarci naj bodo sprva lažji in če mehur ne izgine, vedno močnejši. Če gre, naj bodo udarci za dva centimetra odmaknjeni od klepa; le v slučaju, da se mehur upira, mu udarce počasi približujemo. S postopkom povzročimo neko valovitost lista, to je, da mesto enega mehurja nastane več manjših, ki pa se ne gibljejo in pri košnji ali klepanju niso ovira. S tem zopet dobí klep svojo napetost, zato poizkusimo udarce kotikor se da od njega odmakniti. Delajmo počasi in previdno; opazujemo mehur in čim izgine, nehajmo z udarci.

Marsikdo ima pretrdo koso, ki je sploh ne more rabiti, ker ne prenese klepanja. Če je drugače dobro speljana, torej pravilne oblike, se jo izplača popravljati. Poizkusimo jo kaliti. Kadar pečemo kruh in ga že vzamemo iz peči, denemo notri koso. Najprej jo iz previdnosti položimo bolj spredaj, in zapremo peč. Čez 5 minut jo vzamemo ven in jo poizkusimo na klepalniku, če je kaj popustila. Če ni, jo kalimo pri drugi peki zopet in dalj časa. Če tudi potem ni zboljšanja, jo položimo prihodnjič s kruhom vred v razgreto peč in jo pustimo v njej po svoji uvidevnosti z ozirom na njeno odpornost 5 minut ali pa tudi več. S pazljivim postopkom bomo koso pripravili do tega, da se bo dala klepati in s tem smo dosegli, kar smo hoteli.

Sploh je kosa svojevrsten instrument kakor gosli, ki pojejo vsakemu drugače. Koliko je slučajev, ko so posamezniki odvrgli povsem nove kose, češ da so za nič. Zgodi pa se po več letih, da dobi takšno koso v roke kdo drugi, ki jo po svoje pripravi in pri košnji ugotovi, da je prvovrstna. Tudi v svetu koscev se godijo čudeži!

BRUSENJE

Pri košnji z brušenjem sproti ostrimo koso in ji poravnava klep, ki se skrhava od trave, ali obtočje od prsti in kamenja. Poslužujemo se brusilnega kamna (osle), ki ga imamo v vodirju (čepurju).

Ogledimo si najprej razne vrste brusilnih kamnov. Poznamo umetne in naravne. Že ime samo pove, da so umetni narejeni, naravni pa pridobljeni iz uporabnih kamenin in nato primerno obdelani. Izmed umetnih kamnov sta najbolj znana smirkov kamen (šmirgel), ki je napravljen iz zdrobljenega stekla in drugih ostrih in trdih sestavin, potem pa brusilni kamen iz žgane gline. Nadalje poznamo zlasti rogaški naravni brusilni kamen iz okolice Rogatca in bergamaški iz Severne Italije.

Kakšen brusilni kamen je najbolj priporočljiv. Načelo brušenja je, da se kamen »prime« kose. Zato mora biti za trdo koso mehkejši, za mehko koso pa trši kamen. Najbolj priporočljiv je naravni kamen, ker je odporen in ima za pravilno brušenje vse prednosti. Se dobro prime in zato z njim dobro brusimo, ne da bi preveč obrabili klep. Z njim lahko poravnava klep, če smo zadeli v kamen. Pri nakupu ga preizkusimo radi trdote z nožem z ozirom na to, kakšno koso imamo, z nohtom pa ugotovimo njegovo prijemljivost. Nekatere vrste rogaškega kamna so dobre, ker je sicer bolj mehak, kakor trd. Najboljši so bergamaški brusilni kamni, če niso pretrdi. To je pač stvar izbire in potrebe.

Umetne brusilne kamne pa je treba odsvetovati. Dobri kosci jih sploh ne marajo. Niso izdržljivi in se hitro obrabijo in zajedajo. Največkrat nam služijo komaj eno leto, dočim bomo imeli dober naravni brusilni kamen tudi pet let in še več. Poleg majhne vzdržljivosti pa je njihova glavna slaba stran, da preveč žrejo klep. Če malo brusimo, ne moremo poravnati zvihranih in obtočenih mest, pri daljšem brušenju pa prekomerno obrabimo klep. Prvo uro košnje kosa izredno dobro reže, potem pa vedno slabše, ker zbrusimo ostrino. In vendar je še mnogo koscev, ki tega ne razumejo in iščejo vzroke drugje.

Brusilni kamen iz žgane gline pa ni vreden počenega groša, zato je sploh čudno, da se še najdejo ljudje, ki ga kupujejo.

V vodirju imamo vodo; da brusimo z mokrim brusilnim kamnom. To je važno, zato pazimo, da ne brusimo s suhim, ker se ne prime. Nekateri dajejo v vodir kis ali pa sol v vodo, trdeč, da se kamen bolj prime, oziroma da se boljše nabrusi. Ne vem, če to drži; najbrže bo zgolj vera. Vem pa, da za dober brusilni kamen zadostuje voda brez dodatkov in dobri kosci ne delajo drugih poskusov.

Če hočemo, da bo brušenje enakomerno, in da brusilnega kamna ne bomo pokvarili, ga moramo držati tako, da ga vlečemo po vsej brusilni ploskvi (ne po robovih!) in delamo dolge potege. Pri brušenju na kratke potege se nam kamen zaje in ga potem vedno težje uporabljamo in še slabo brusimo. Pri običajnem brušenju, ko držimo koso z levo roko obrnjeno

proti sebi, nastavimo brusilni kamen na koso ob peti in ga potegnemo čim dalje po njeni dolžini istočasno naprej in navzdol, najprej po prednji, potem pa po zadnji strani. Čim daljši so potegi po kosi in po kamnu, tem lepše je brušenje. Brusiti pa moramo pazljivo, torej ne prehitro, pač pa počasi in previdno. Zlasti glejmo, da ne pritiskamo preveč v živo, ker potem ne bomo dolgo kosili. Kamen naj teče po vsej širini klepa in ne po živi ostrini, da kose ne bomo zabrusili. Prav tako ne smemo brusiti navzgor, to je proti ostrini. S tem si najbolj kvarimo ostrino in kamen. To se zdi sicer razumljivo, vendar je res, da večina koscev brusi kar iz navade in brez premisleka.

Pred brušenjem koso temeljito obrišimo, ker nam zlasti v rosi mali delci trave in prst zamažejo brusilni kamen, ki radi tega zgubi na ostrini in s tem trpi učinek uporabnosti.

KOSEC

Ze v uvodu smo nakazali razliko med kosci. Nekateri kosijo z veliko muko, drugi pa obratno z vso lahkostjo. Košnja je sicer težko kmetско delo, vendar je od samega kosca odvisno, kakšnega si bo napravil, če niso temu ovira skrajno slaba tla, ali poležana trava. Pravilno je, da se kosec drži ravno, ne pa da se pripogiblje, kakor bi okopaval. Pri že skrhani kosi ali zelo mehki travi je to deloma razumljivo, dočim pri običajni košnji nikakor ni. Pripogiba se samo toliko, kolikor je zamahnil naprej v travo. Kdor se pri običajni košnji lomi in pripogiblje, dela to iz navade ali pa ima slabo nasajeno koso. Drugega razloga ni in si je vsak sam kriv, če si brez potrebe lomi hrbet.

Koso držimo popolnoma narahlo, le pri zamahu nekoliko poprimemo ročaje kljuk. Če zadenemo v mravljinca ali kamorkoli, nam mora kosa uiti iz rok, drugače bomo zlomili koso ali kljuko. Na ta način imamo roke suhe in nas ročaji ne žulijo. Kdor pa drži koso trdno, se mu tudi potijo roke.

Zamah mora biti priroden, to je s koso zamahujemo s svojega stojišča, ne da bi se prestavljali in upogibali na desno ali na levo stran. Pravilno je, da se kosa v zamahu nastavi v travo pri tleh in požene pod red, nikoli pa ne iz višine v travo in iz trave v zrak. Posledica takšnega zamaha je, da na desni strani prisekavamo travo sosednje redi, mesto da bi odkošavali od tal, in da pod svojo redjo puščamo travo.

Zato bomo jemali samo tako široko red, kolikor jo dosežemo s koso pri stegnjenih rokah. Torej ne bomo kosili ožje in ne širše od svoje zmogljivosti.

Kosa teče pravilno po svoji peti. Če jo vleče na konico, ni pravilno nasajena. Uravnavanje kose med zamahom je mučno in napačno, zato jo je treba popraviti tako, da bo tekla sama, to je, le z našim pritiskom.

V travo bomo jemali le toliko, kolikor zmore kosa, kar je odvisno od njene širine in kakor imamo nasajeno, bolj ali manj pod roko. Če jemljemo preko teh zmogljivosti kose, delamo rebra, ki so za kosca slabo znamenje. Rebra delamo tudi s preveč sloko koso ali če je v peti skrhana.

Hitrost (tempo) košnje naj bo zmerna in enakomerna. Zato ne delajmo prepočasnih in še manj prehitrih zamahov. V prvem primeru je košnja premalo uspešna, v drugem pa nas preveč utruja. Zraven tega pa, če preveč hitimo, ne moremo nikoli kositi pravilno in brezhibno.

Iz lepotnih in iz razlogov varnosti kosi več koscev z istočasnim zamahom in v

primerni razdalji. Vsi ostali se ravnaajo po zamahu prvega kosca. Če kdo izmed njih odkošava krtine ali kakorkoli popravlja red, se potem zopet priključi zamahu prvega, oziroma prednjega kosca. V slučaju, da popravlja red prvi kosci, pa se mora ozirati na zamah njemu sledečega kosca. S tem preprečimo, da se kose ne ujamejo, kar ima lahko težke posledice.

Razdalja med kosci naj bo vedno dovolj velika, kajti pri zamišljenosti se lahko zgodi, da poženemo koso prednjemu koscu v nogo. Ze radi tega, da prednjega kosca ne vznemirjamo, kar je silno neprijeten občutek, bomo kosili za njim v primerni razdalji.

Košnja sama in ravnanje s koso zahteva precej pazljivosti in natančnosti. Opozoriti je treba na brušenje sklepane kose v začetku košnje. Ni vseeno, da poljubno dolgo brusimo. Kajti klep je treba varovati prehitre obrabe, ker od njega odvisi potrebna ostrina, ki jo lahko ohranimo na večje ali manjše časovno trajanje. Zato bomo v začetku brusili rahlo in previdno; če potegnemo po klepu dvakrat, trikrat, že zadostuje. Šele po nekaj urah, ko se je klep že kolikor toliko obrabil, lahko brusimo krepkeje.

Res je, da s svežim klepom brušena kosa kar prerada reže, vendar se nam to kmalu maščuje. Po nekaj urah postane kosa gluha, ker smo zbrusili klep in jo še s tako vztrajnim brušenjem ne oživimo več. Če nimamo pri roki nadomestne kose, postane košnja prava muka, ki smo si jo zaradi neprevidnosti sami povzročili. Zapičimo si, da mora dobra kosa, ki je pravilno sklepana in brušena, rezati na nepeščenem travniku do osem ur.

Kositi ne smemo previsoko, ker je škoda trave; še manj pa smemo kositi preveč v živo, da bi travnik naravnost odrli do korenin. S tem več ali manj uničimo travniško rušo, sebi pa koso, ki ne bo dolgo rezala.

Pri košnji se je treba izogibati vseh stvari, ki bi nam lahko pokvarile ostrino kose. Dober kosci bo skrbno pazil, da se mu kosa ne bo prehitro skrhala. Zaradi tega se nikakor ne sme mahati v travo brez premisleka. Večje krtine je treba vedno odkošavati, neznatne pa prekošavati, torej jih spretno preskočiti. V takih primerih na mestu krtine hipno dvignemo ostrino, hrbet kose pa potisnemo v tla. Tudi malih mravljincev ne bomo rezali, ker je v njih kolikor toliko peska in za ostrino je že nekaj takšnih zamahov dovolj.

Prav tako se izogibljimo raznega ščavja, cikorijske (potrošnika), vej in podobnega. Boljše je, da se sklonimo, odrežemo z nožem, spulimo ali pobremo, kot pa da si zvihamo ali okrušimo klep, čeprav je odlaganje kose za kosca neprijetna stvar.

Najtežja košnja je na prodnatih tleh z mehko travo, kar je skoro vedno združljivo. Če na takšnih travnikih ne pazimo, nam bo kosa kmalu odpovedala. Najboljši način je, da skrbimo za živo ostrino, ki jo držimo visoko od tal, dočim pa mora teči kosa po svojem hrbtu tesno ob tleh. Kosa bo sicer ob prodcu žvenketala, vendar njene ostrine ne zadene, če jo pravilno vodimo.

Na peščenih travnikih dobimo pri košnji ovele trave na koso volka. Nekatere trave izločajo lepljiv sok, ki se na listu kose strdi v temnozeleno prevleko. Volk je pri košnji velika ovira, ker zadržuje, da kosa ne more prosto šiniti skozi travo. Volka se ne moremo ubraniti, lahko pa ga zmanjšamo s tem da imamo na obeh stra-

neh gladek list. Zato preprečujemo rjavenje. Po košnji koso umijmo in obrišimo, kar je tudi za klepanje priporočljivo. Nikoli pa ne shranjujemo mokre kose, ker je rja najboljša podlaga za volka. Zlasti v jeseni, ko kose ne rabimo več, jo dobro očistimo in namažimo, da jo ubranimo rjavenja čez zimo.

Kose ne izpostavljamo soncu, ker ji vročina več škoduje, kakor pa hasne. Zato jo že na travniku obešamo na drevo ali pa jo porinimo pod red, doma pa jo imejmo na stalnem suhem kraju.

KOŠNJA

Poleg človeka in orodja je važen činitelj košnja, ki jo pojmuje pod tlom, travo in delom skupaj. Četudi je kosci dober, z dobro koso, bo na zanemarjenem travniku slabo kosil.

Marsikakšno muko si lahko o pravem času preprečimo, kar je ob času košnje že prepozno. Zato pa moramo skrbeti že spomladi. Travnik je treba očistiti, razkopati velike krtine in mravljinca, pobrati kameenje, jih prevleči, torej temeljito otrebiti, kakor pravimo. Če so ravna in gladka tla, očiščena, vsega, kar ne spada v travo, je storjen že važen pogoj za uspešno košnjo.

Veliko prijetnejša je košnja mlade kot pa prestare trave. Pa tudi z gospodarskega stališča je pametno, če kosimo takrat, kadar vsebuje trava največ hranilnih snovi, kakor pa če kosimo prezrelo travo, ki je bolj podobna slam, kot pa senu. Mnenje, da se na primer zrele trave zasejejo in da je s tem prihodnje leto trava bolj gosta, je bilo že tolikokrat ovrženo kot zmotno, pa se ga kljub temu nekateri še drže. Ne morejo si razjasniti, da se v zemlji, ki ima dovolj hranilnih snovi, rasti, to je v tem primeru trave, razrasejo brez semena; če pa je zemlja slaba, pa je setev semena itak brez pomena.

Razlikujemo še trdo in mehko košnjo. Kjer je trda in sočna trava brez mahu, je košnja neprimerno boljša kot pa na travnikih z mehko travo, kjer so tla vsa preraščena z mahom. Košnja si zboljšamo edino s tem, da uničimo mah, ali s travniško brano ali pa z umetnim gnojilom (oljnim apnenim dušikom), oziroma z obema skupaj. Mehke trave, ki rastejo na peščenih tleh in na izčrpani zemlji, pa odpravimo z gnojenjem ali z menjavo, da travnik preorjemo in ga nekaj let uporabljamo kot njivo, nakar ga zopet zasejemo z izbranimi travami.

Od vetra, vode ali od lastne teže poležane trave ali detelje ne kosimo od kraja, ker je preveč naporno kljub najboljši kosi. S koso ji moramo priti za hrbet od zadaj ali od strani, čeprav se je treba prestavljati in je delo zamudno; vendar je zamuda cenejša kot pa prevelik napor.

V splošnem se mora kosci vedno zavdati, da pri košnji ni odločilna sila, torej moč, temveč vedno iznajdljivost in spretnost.

Z dobro koso pa ni priporočljivo opravljati košnje na slabšem terenu, namreč kositi po gmajnah, kolovozih in podobno, ker si jo najlažje poškodujemo. Zato je pametno, da imamo dve kosi, eno za glavno, in drugo za manjše košnje, kakor tudi za pripravljane zelene krme (prilasta).

Kosci naj uvažujejo vse že omenjene ugotovitve in še to, da je pri košnji glavni moment občutek. Kdor ga pravilno zaznava in upošteva, se bo tudi lažje izogibal vseh ovir in nevednosti in si bo po drugi strani ustvaril vse pogoje za ugodno in uspešno košnjo.

Sadjarstvo.

Mehanizem sadnega drevja

Sadjarstvo temelji v glavnem na izkušnjah prakse. Ne moremo pa si zamisliti naprednega sadjarstva, ako ne poznamo kako je drevo zgrajeno in katerim zakonitostim se radi te svoje gradnje mora pokoravati.

Celice so osnovne edinice iz katerih se sestoji vsaki del in organ drevesa. Značilna za vsako živo celico je **plazma**, ki je zamotana sestavljena beljakovina brez stalnega kemijskega sestava, ker z njeno pomočjo se vršijo spremembe snovi. Zaradi tega presnavljanja nastanejo novi proizvodi kot so: škrob, maščobe, olje in sladkor. V plazmi plava **celično jedro**, ki je sicer slično sestavljeno kot plazma, ima pa od nje različno funkcijo. Jedro je namreč nosilec podedovalnih svojstev in v njem se tudi oblikuje klorofil, ki nadomešča v rastlinah krv živalskega telesa. Ostali del celice je izpolnjen s kislim **celičnim sokom**, ki predstavlja želodec celice, ker v njem se prebavlja in presnavlja hrana. Celica je obdana s **celično kožico** (membrano), ki ščiti plazmo. Membrana po fizikalnem zakonu osmoze propušta v vodi raztopljene snovi. Ta lastnost membrane omogoča premeščanje hrane tudi asimilatov.

Iz teh ugotovitev spoznamo, da je celica zamotana delavnica. Ker se celica pri tem sama razvija in zopet z deljenjem razpada na nove celice, nastaja novo tkivo, t. j. rastlina raste. Ne nastaja pa samo tkivo ene vrste; temveč različna tkiva, kakršna je pač potreba rastline.

V sadjarstvu smo prisiljeni, da radi koristimo, ki jih pričakujemo, izvršimo na drevesnem telesu razne operacije (pinciranje, prirezovanje, redčenje krone, itd.). S temi postopki rastline ranimo, kar seveda lahko povzroči tudi nezaželene reakcije. Radi tega je važno, da pri teh operacijah **poškodujemo čim manjše število celic**, kar dosežemo, če so rane čim manjše, a rezi popolnoma gladke in zaščitene od zunanjih nepovoljnih vplivov. Radi tega moramo male rane vedno premazati s cepilnim voskom, težje in večje pa s katranom.

Korenine tvorijo podzemeljski del rastline, ter imajo nalogo, da drevo čvrsto zasidrajo v zemlji in da črpajo v vodi raztopljeno hrano iz zemlje. Medtem ko z nadzemnimi deli rastline rastejo po zakonih heliotropizma proti soncu, raste glavna korenina po zakonu težnosti in geotropizma v nasprotno smer. Po tem zakonu pa se ne ravna tudi stranske korenine, ki se širijo najbolj v smereh, kjer dosežejo največ vode in hrane. Da korenine lažje prodirajo skozi zemljo so njihovi vrhovi zaščiteni s posebno odporno kapico.

Na najmlajših korenincah se nahajajo takozvane **koreninske dilačice**. To so enocelične niti iz čiste celuloze. Edino takšna čista celuloza prepušča vodo in je sposobna črpati v vodi raztopljeno hrano iz zemlje. Toda vsa hrana ni topljiva v vodi. Radi tega izločujejo koreninske dilačice posebno kiselino, katere kemični sestav še ni točno raziskan, ki pa je tako učinkovita, da lahko raztopi tudi najtrše rudnine. Iz opisanega vidimo, da so na koreninah najvažnejši organi koreninske dilačice, ki so aktivne skozi vse leto, razen v zimi, kadar preneha njihovo delovanje.

Za praktično sadjarstvo izvajamo iz opisanega sledeče zaključke. **Korenine** rastejo samo na vrhu in ako ta vrh odrežemo,

lahko uravnavamo smer rasti in ga tudi prisilimo, da se razkošati. Ako sadimo sadno drevje v plodno in plitko zemljo, potem bomo obrezovanje vrhov (pikiranje) temeljito izvršili, da pospešimo košato rast korenja. Nasprotno pa ne bomo korenine pikirali, ako je drevo namenjeno za sušne in mršave zemlje, temveč bomo pustili, da koren naravno raste in globoko seže, ker le tako bo mogoče osigurati dovoljno preskrbovanje z vodo in hrano.

Iz opisa smo spoznali važnost koreninskih dilačic. Pri vsakem presajevanju moramo ravno na nje najskrbneje paziti, da jih ne poškodujemo ali odtrgamo, ker se bodo sadike hitreje prijele. Z ozirom na to, da v pozni jeseni preneha delovanje korenin, je ta čas najbolj izbran za presajevanje. Spomladi začenja rasti korenin, posebno koreninskih dilačic, že pred poganjanjem nadzemnih delov rastline, dostikrat že takrat, ko še sneg pokriva zemljo. Pri pomladanskem presajanju vedno potrgamo koreninske dilačice, čeprav se trudimo, da jih obvarujemo.

Deblo je vez med delovnimi udi, ki sprejemajo, odnosno presnavljajo hrano, t. j. med koreninskimi dilačicami in listom. Po steblu se sokovi premikajo v obeh smereh. Od korenin proti listu gre tok v vodi raztopljene hrane in sicer teče ta tok v leseni sredini debela. V listu se hrana presnavlja in spaja s snovmi, ki jih je list sam sprejel iz zraka. Tako nastali proizvodi (škrob, sladkor) potujejo v podzemne dele rastline ne po sredini debela, temveč po koži. Razen tega ima koža še nalogo ščititi deblo a skozi njo se odstranjujejo iz rastline z izhlapevanjem razni plini, ki so nastali pri presnavljanju hrane in asimilatov.

Med kožo in lesnim delom debela leži sloj zelo delavnih celic. Imajo okroglo obliko, požrešno presnavljajo hrano ter se radi tega hitro delijo na nove celice in sicer nastajajo proti sredini debela mrtve lesnate celice, na zunan pa žive celice za kožo. Letni prirast lesenega dela debela označujejo znani krogi, ki jih vidimo na vsakem prerezu večletnih rastlin. Tudi koža se vsako leto spremeni v skorjo ko odmrjejo njene žive celice ter se v njih nakopiči plutovina. Ker koža s tem zgubi svojo prožnost, nastala skorja razpoka; ko se deblo zdebela.

V praktičnem sadjarstvu posvetimo vso skrb samo koži, lesenemu delu debela pa le izjemoma. Kožo čujemo pred poškodbami, odstranjujemo staro in razpokano skorjo, ostrgamo mah in lišaje, ki so se naselili na mrtvi skorji. Kožo tudi premazemo z apnom, karbolineji in drugimi sredstvi za uničevanje živalskih in glivnih zajedalcev. Med zaščito kože spada tudi ovijanje debela s slamo in sličnim, da se ubranimo škode od zajca.

Umni sadjar pa izkoristi tudi dejstvo, da po koži otekaajo asimilati iz lista v druge organe rastline. Kadar želi doseči posebno lep sad, preprečuje z obročkanjem, t. j. prereže kožo z nožem, prehitro odtok hrane iz listov. Tako prisili, da se asimilati v večji količini naberejo v plodu, ki postane debelejši, lepši in okusnejši.

Popek je začetna oblika vseh organov rastline, torej ne samo lesenega poganjka, temveč tudi lista, cveta in ploda.

Zato je za prakso zelo važno, da dodoobra poznamo značaj in mehanizem popka.

Po položaju, kjer se popek nahaja na vejici, razlikujemo en vrhnji in več stranskih popkov. Vrhnji popek je najbolj razvit in iz njega izraste najdeblji pogonek. Stranski popki na enoletnem poganku pri nas niso vsi enako razviti. Nižje ležeči so navadno večji, bolj proti vrhu vejice pa manjši. V toplejših podnebnih (Italiji) te razlike v razvoju stranskih popkov ni. Radi tega v teh krajih ni potrebno prirezovanje enoletnih mladik do najmočnejše razvitega in zrelega stranskega popka, temveč se lahko pinciranje opusti. Pri nas v hladnejšem podnebnju, kjer vsi stranski popki le redko v katerem letu popolnoma dozore, moramo vejice prikrajševati do zrelih stranskih popkov.

Vrhnji popek je z malimi izjemami vedno lesni, medtem ko iz stranskih popkov lahko izraste ali list ali mladika, ponekod pa so tudi mešani. Vedno pa prevzame stranski popek lastnosti vrhnega popka, ako se nad njim vejica odreže. Mnogi stranski popki ostanejo speči več let in začnejo poganjati po daljši dobi spečnosti, ako se pogoji za razvoj povoljno spremenijo. Te lastnosti se poslužujemo kadar podmladimo pečkasto sadno drevje (hruške, jabolka). Nekatero koščičasto sadno drevje (breskve) ne požene stranskih popkov, drugo včasih sicer nastavi stranske popke, toda njihova življenjska sposobnost je kratkotrajna. Zato navadno podmladitev koščičastega sadnega drevja ni uspešna. Izjema je mogoča samo pri zelo bujnih slivah, toda takrat se okoli rane razvijejo adventivne oči in stranski popki. Adventivne oči se razvijajo vedno na starem lesu izpod skorje. Pečkasto sadno drevje ima zadostno število takih adventivnih oči, pri koščičastem pa so bolj redke. Iz adventivnih oči se razvijejo samo neplodne mladice, na katerih se le sčasoma razvijejo tudi plodni popki.

Po kakovosti razlikujemo lesne, cvetne, listnate in mešane popke, pač po tem, kaj se lahko iz popka razvije. Dobro je vedeti, da zavisi pri pečkatih sadnih drevesih od položaja, prehrane in rezi kaj bo iz popka zrastle. Iz tega sledi, da so pri pečkatem sadnem drevesu popki mešani ter nimajo stalen značaj, nasprotno pa je pri koščičarjih že vnaprej določeno, v kaj se bo popek razvil. Cvetni popki so na koščičarjih vedno večji od listnih, a eni in drugi se nahajajo samo na enoletnih vejicah. Če se v drugem letu popki ne razvijejo, oni propadejo. Iz tega tudi sledi da pri koščičarjih ne moremo z rezjo spremeniti cvetni popek v lesni, kakor je to pri peškarjih mogoče, pri katerih se vsak z rezjo nastal vrhni popek razvije v lesni pogonek.

List je delavnica, v kateri se predeljuje in spaja hrana iz zemlje in zraka. Če imamo to nalogo lista pred očmi, nam bo tudi jasno, da more samo zdravo in dobro razvito listje omogočiti zdrav in obilen rod. Zato je dolžnost vsakega umnega sadjarja, da brani listje pred raznimi škodljivci.

Da bomo znali pravilno izvesti rez mladih drevesc radi formiranja bodoče krone, moramo vedeti, da so listni popki na mladici razdeljeni po gotovem pravilu. Listni popki so namreč na mladici razvrščeni v obliki spirale, ki dvakrat ovija mladico, in sicer tako, da stoji vsaki šesti list na isti strani mladice kot prvi. Bodoči lesni izganki, katerih popki se nahajajo v pazduhi lista, bodo imeli smer listnega peclja. Radi tega tudi režemo pri oblikovanju krone mladice na 6 popkov, ker dosežemo

na ta način enolično in pravilno razdelitev vej v bodoči kroni.

Cvet je plodilni organ sadnega drevja. Ako se nahajajo na enem drevesu samo moški, a na drugem samo ženski cveti, potem govorimo, da je rastlina dvodomna. Tak slučaj imamo pri murvi. Bolj pogosti so slučaji, da se moški in ženski cvet nahajata na istem drevesu. Taka rastlina je enodomna (oreh, lešnik, smokva). Najbolj razširjen je pojav dvospolnosti, t. j., da se v istem cvetu nahajajo moški (prašniki) in ženski (pestiči) spolni organi (peškarji, koščičarji, vinska trta itd.).

Oploditev v sorodstvu, še bolj pa prisiljena samooploditev, nista od koristi za potomstvo. Radi tega narava na razne načine sprečuje ta dva načina oploditve in pospešuje križanje. Navadno doseže to z raznodobno dozorelostjo moških in ženskih plodilnih organov, oziroma s tem, da

je kemični sestav soka, ki ga izločuje pestič takšen, da preprečuje kalitev lastnega cvetnega prahu, nasprotno pa pospešuje kalitev tujega. Ker se samo oplojen cvet razvije v sad in plod, je narava se pobrigala, da z barvo in dišavo cveta, oziroma s sladkim sokom, ki ga nektarije v cvetu izločujejo, primami razne žuželke, da prinesejo na svojem telesu tisti cvetni prah iz drugega drevesa, do katerega ima to drevo spolno privlačnost. V krajih, kjer živi mnogo žuželk, so rastline bolj izbirne glede cvetnega prahu, potrebnega jim za oploditev. Nasprotno pa so na visokem severu skoro vse rastline samooplodne, ker primanjkuje žuželk, ki bi oploditev posredovale. Odkar poznamo veliko važnost križanja v sadjarstvu, pridobiva čebelarstvo vedno večje upoštevanje tudi kot posrednik pri oploditvi cvetov na sadnem drevju.

Vinogradništvo in kletarstvo.

Letnik 1942

Ing. Ivo Zupanic

Kakor so v splošni zgodovini bolj ali manj pomenljive letnice glede dogodkov, ki so se izvršili v dotičnem letu, tako so tudi v zgodovini kmečkega gospodarstva leta, ki ostanejo v dobrem spominu ljudem od roda do roda že tudi po ustnem izročilu samem, ako se o tem ne bi vodilo kjesibodi kakršnekoli zapiske. Pri tem gre v glavnem le za dobre letine tako glede množine kakor tudi glede kakovosti. So to na pridelkih bogata leta, se to posebno dobri vinski letniki.

Pri njivskih in travniških pridelkih, pa tudi pri sadju in zelenjavi je vsakoletna razlika v glavnem le v množini, kakovost pa, ki je podana pred vsem v sorti, je več ali manje vedno enaka, ako so se spravili pridelki zdravi in v pravem času.

Precej drugače je pri pridelku vinske trte, pri grozdju, oz. moštu ali vinu.

Vsak vinogradnik, vinski trgovec, gostilničar, pa tudi vsak ljubitelj dobre, pristne kapljice — vsak potrošnik ali konsument — dobro ve, da si dva letnika tudi v večjem razdobju let nista nikdar popolnoma enaka niti glede množine, niti po kakovosti. Saj še celo isto vino, ki zori v dveh različnih sodih, ne bo v obeh popolnoma enako. Vsak vinski letnik ima svoje posebnosti.

Mnogo je činiteljev, ki vplivajo na množino kakor tudi na kakovost posameznega letnika; n. pr. sorta, podlaga, kakovost zemlje, vreme lanskega poletja, ko so se razvijala zimska očesa, dozorelost lesa v minuli jeseni, zima, vinogradna rez in sploh vsa vinogradna dela z gnojenjem ter z zatiranjem bolezni in škodljivcev, pred vsem pa vreme v celoti vegetacijski dobi od časa, ko je vinograd začel zeleneti pa do končane trgatve. So nekatere okolščine, ki so nespremenljive, v vinogradu leto za letom enake kakor so sorta, ameriška podlaga, zemlja, več ali manje tudi obdelovanje zemlje, druge okolščine so pa zopet vsako leto drugačne in ravno te določajo v prvi vrsti kakovost in množino.

Oglejmo si na kratko za letnik 1942. ono okolščino, ki je najbolj spremenljiva, ki pa tudi v največji meri vpliva na mno-

žino in kakovost letine — to je vreme. Pri tem še moramo upoštevati tudi vreme leta 1941.

Ko so se lansko poletje razvijala zimska očesa na letnih mladikah, je bilo vreme primerno vlažno, pa ne prevroče. Prehrana nastajajočih zimskih oces je bila zadostna. Jesen pa je bila do 23. oktobra, ko je zapadel prvi sneg, prav lepa, tako da je les lahko dobro dozorel in žnjim vred tudi očesa z osnutkom bodočega nastavka. Iz vsega tega se je dalo sklepati, da bo letošnja trgatve zadovoljiva, kar se množine tiče.

Minula zima z obilico snega je bila dolga, večinoma suha in izrazito mrzla. 23. januarja je bil najhujši mraz; temperatura je padla na —30° C. Trda zima je trajala nekako do sv. Matije, nakar je nastalo toplejše vreme in se je sneg začel polagoma topiti. Zginil je do polovice marca. Toplo vreme je trajalo dalje, saj se je slišalo prvo grmenje že okoli sv. Jožefa.

Ostri mraz vendarle ni napravil večje škode po vinogradih, bodisi da v pravih vinogradnih legah temperatura ni bila tako nizka, bodisi da je postala vinska trta tudi za tako oster mraz manj občutljiva in bolj odporna. Vsled mraza so trpeli le toso le vinogradi v nizkih, za vinograde neprimernih položajih, oziroma le posamezni iz kakršnegakoli vzroka oslabiljeni in zato manj odporni trsi. — Iz previdnosti radi morebitne škode po mrazu so razsodni vinogradniki pri letošnji trsní rezi namenoma naložili trsom več, kakor običajno in tudi s tem, ker je škoda izostala, pripomogli do večjega pridelka.

Prvi in zadnji teden aprila sta bila prava aprilski, kar se vremena tiče, mokra in hladna; le sredina meseca je bila suha in nekoliko topla. Vinska trta je začela počasi odganjati.

Kakor konec aprila, tako je bil tudi začetek maja nekoliko hladen in deževen, nato pa prav topel do ledenih mož, ko se je vreme kakor vsako leto nekoliko ohladilo. Druga polovica maja pa je bila topla in vremensko prekrasna. V tem času

je bil enkrat izdaten dež. Tako vreme je spravilo vegetacijo — razvoj vinske trte normalni ugoden tir. Povsod se je pokazal prav odličan nastavek grozdja, ki je dobro ocvetelo.

Meseca junij in julij sta bila topla, vendar pa ne vroča in za vegetacijo prav ugodna. Tu in tam je bila krajša, običajna poletna, vendar ne prehuda nevihta. Huda toča je bila samo v Gornjih Slovenskih gorah in je napravila v nekaterih občinah prav občutno škodo. V na vomeškem vinorodnem okolišu je bilo nekaj drobne toče, pa brez večje škode.

Kot nalašč je bilo letos poletno vreme tako, da se peronospora ni nikjer pojavila v škodljivi meri tudi tam ne, kjer niso imeli dovolj škropiva, bodisi galice, bodisi nadomestkov. Lahko zabeležimo, da že dolgo ni bilo vreme tako naklonjeno našim vinogradom in vinogradnikom kakor letošnje poletje. Nekoliko drugače je žal bilo v onih zgoraj omenjenih vinogradih, ki jih je toča hudo oklestila. Razcefrano listje kakor tudi ranjeni grozdiki so peronospori na stečaj odprli vrata v svojo notranjost.

Pravo poletje se je začelo še le s 13. avgustom, ko je bil zadnji izdatnejši naliv. Po tem dnevu je bilo vreme vroče in suho brez vsakih padavin tja do 13. septembra. Tako vreme je začelo mehčati grozdje, povzročilo pa je tudi mestoma po vinogradih, zlasti v višjih legah, v kamenitih in plitvih zemljah pravo sušo, ki je prišla do živga tudi koreninam vinske trte in je začelo grozdje veneti radi pomanjkanja vode.

Od 13. septembra dalje do konca meseca je parkrat kratko časa deževalo — tudi kratke nevihte so bile — kar je prekinilo sušo in izredno ugodno vplivalo na zorenje grozdja. Kljub dežju in jesenski, au času se ozračje ni ohladilo, temveč je ostalo tudi nadalje prijetno toplo, po popoldnevih celo vroče. Enako vreme je trajalo še nadalje v mesecu oktobru, vendar pa je začela polagoma pojemat solnčna toplota.

Tako je torej bilo vreme, ki nam je naklonilo letnik 1942.

Povsod se je izvršila trgatve v najugodnejšem vremenu za grozdje ter v najlepšem in najprijetnejšem vremenu za trgatve oz. berače.

Prve dni oktobra je bila trgatve na Dolenjskem večinoma končana. Grozdje je bilo v tem času v glavnem zrelo in popolnoma zdravo kakor redkokdaj.

Letošnja trgatve je zadovoljila vinogradnike po množini, kakor tudi po splošno dobri kakovosti.

Nič ni nenavadnega, če slišiš letos iz raznih slovenskih vinorodnih krajev, da so imeli mošči sort kakor so rulanec, traminec, beli burgundec, renski in lašid rizling splošno okoli 22—24⁰/₀, kraljevina 19—20⁰/₀, žlahtina, kavčina in druge navadne sorte 17—18⁰/₀ sladkorja in pri tem 6—9⁰/₀ kisline. Vse to pomeni, da bodo letošnja naša vina splošno prijetno pitna in od boljših sort tudi primerno močna in polna.

Vsak vinogradnik, ki je hotel in z ozirom na varnostne okolščine na terenu tudi mogel pobrati grozdje ob pravem času najboljše zrelosti, ima v svoji kleti letnik take kakovosti, ki se lahko postavi ob strani najboljšim v tem stoletju.

Zelo se poudarja, da je letnik 1942. **podoben sedemnajščeku**, letniku, ki je bil v tem stoletju najboljši, in ki je bil eno leto pred zaključkom minule svetovne vojne. Dal Bog, da bi zadnje slično veljalo tudi za letnik 1942.

Zeleti bi bilo, da bi naši vinogradniki s pametnim kletarjenjem napravili iz let-

nika 1942 ne samo običajno dobro vino, temveč »veliko« vino, ki bo slovenskemu vinogradništvu v ponos, vinogradnikom izdatni vir potrebnih denarnih dohodkov ter njim in nam vsem v uteho v teh hudih časih. Zato mu posvečajte vso strokovno nego z ljubeznijo kakor »otroku« z izrednimi lastnostmi.

Živinarjeja.

Zanimivosti iz svinjereje

Koliko mleka daje prasica? Pri pravilni prehrani daje povprečno prasica skozi 8 tednov po 4.7 kg mleka dnevno. To se je ugotovilo tako, da se je prasce pred in po sisanju vagalo. Količina mleka, ki ga daje prasica po 8 tednih je še vedno tako izdatna, da pokrije 40% hrane, ki jo prasci v tej starosti rabijo. Iz tega sledi, da ni pravilno, če prasce zgodaj odstavimo. Kot pravilo naj velja starost 10 tednov, seveda le tedaj, če je prasica zdrava in če smo jo ves čas zadostno in pravilno hranili.

Pitanje s sladkim ali kislim mlekom? S hranilnimi poskusi se je ugotovilo, da je skupina svinj, pitana s kislim mlekom, bolje izkoristila hrano kot ona, ki je bila hranjena s sladkim mlekom. Za 1 kg prirasta se je v prvem slučaju rabilo 3.86 kg hrane, v drugem pa 4.08 kg. Ko so se svinje zaklale, se v kakovosti mesa in masti ni našlo nobene razlike.

Vpliv polnega mleka. Z dolgotrajnimi poskusi se je končno nedvomno dokazalo, da male količine polnega mleka, primestane v hrano svinj, ki še rastejo, zelo pospešujejo prirast po teži. Tako se je že s samo 1/4 l mleka na glavo doseglo za 10% večji prirast kot brez mleka.

Dober svinjak varčuje s hrano. Koliko koristi zdrav, higienični in topel hlev v svinjereji, kaže sledeči slučaj, ki je bil z ozirom na njegove ugotovitve točno kontroliran. Stari hlev je gospodar preuredil in popravil. Vzdignil je pod, uravnal je odtok ščavnice, uredil moderno ventilacijo in namestil na severni strani dvojna okna. S tem je dosegel manjšo uporabo hrane, oziroma boljše izkoriščanje, saj je v popravljenem hlevu porabil za doseg 1 kg prirasta za 1/4 kg manje hrane, kakor poprej v starem hlevu!

Beljakovine pri pitanju mesnatih svinj. Mladi prašiči, ki dosežejo pitani 80—100 kg, rabijo več beljakovin kot pa odrasle svinje, ker njihovo telo še raste. S poskusi se je ugotovilo, koliko beljakovin rabi dnevno prašič razne teže in se je našlo:

Teža prašiča	Gramov beljakovin dnevno
20—30 kg	142 g
30—40 "	215 "
40—50 "	243 "
50—60 "	264 "
60—70 "	294 "
70—80 "	280 "

Povprečno rabi prasec 250—275 g beljakovin dnevno. Potreba raste do teže 70 kg, potem pa začne opadati!

Velikost in rast prascev. Teža in velikost prascev, takoj ko so se oprasili, je odvisna od lastnosti merjasca in od tega, kako smo hranili prasico med brejostjo. Koliko so vredni prasci za daljno rejo, spoznamo najbolje po teži, ki jo dosežejo

s starostjo 4 tednov. Ta teža naj bi znašala pri oplemenjeni nemški in pri angleški pasmi vsaj 5 kg. Vendar pa že lahko sklepamo tudi po teži ob rojstvu ali bodo prasci za rejo ali ne. Če namreč vse prasce zvagamo takoj po prašenju in primerjamo težo posameznih živali s pov-

Opozarjali smo že v »Kmetovalcu«, da mora tehtati 4 tedne staro prase vsaj 5 kg. Če prase to težo ne doseže, nekaj z njim ni v redu in tudi nikoli ne bo dohitelo svoje tovariše, ki temu zahtevu odgovarjajo. Tako »zanikerno« prase **izkorišča hrano kar najbolj slabo**. Navadno zastane v rasti in ko doseže njegov zdravi tovariš že težo za zakoli, ono tehta še le polovico njegove teže. **Požre pa zanikerno prase skoro ravno toliko kot zdravo**. Dandanes, ko nimamo odveč krepke hrane za pitanje svinj, se nam bo splačalo hraniti samo res zdrave in lepo napredujoče živali. Zanikerneže pa takoj, ko jih odstavimo, raje prodamo mesarju ali sami zakoljemo.

Zanikerneži nas ne oškodujejo samo na hrani, oni so tudi manje odporni proti

prečno težo vseh, bomo ugotovili po daljni rasti, da prasci, ki so takrat vagali za 1/2 kg manje kot je povprečna teža, prav slabo napredujejo. Takšni prasci bodo po 10 tednih, ko jih bomo odstavili, vagali vsaj za 3 kg manje od svojih naprednih vrstnikov. Sicer se trdi, da zavisi teža prasca, v trenutku kadar ga odstavimo, edino od dojnosti prasice. Izkušstvo pa kaže, da prasci, ki so ob rojstvu vagali 1/2 kg manje kot je povprečje gnezda, nikoli ne morejo doseči svoje vrstnike, pa tudi če jih navadimo sisati na najbolj mlečnem sesku. Iz tega sledi, da je dojnost matere merodajna samo za napredovanje najtežjih prascev istega gnezda, ne pa tudi za postržke.

V maloštevilnem gnezdu je več moških živali. S statistiko je dokazano, da je v gnezdih, ki štejejo manje od 10 prascev, navadno več moških živali kakor ženskih. Znanost še ni ugotovila vzroke tega pojava.

Zakaj ne redimo zanikrnih prascev?

bolezni. Dostikrat postanejo rahitični ter tudi iz tega vzroka ni priporočljivo jih dalje rediti. **Radi svoje slabe odpornosti proti boleznim, predstavljajo zanikeržni stalno nevarnost okuženja za druge živali.** Znano je, da se kali bolezni nahajajo v vsaki živali. Zdravo telo proizvaja dovoljno protistrupov, ki bolezenske kali umore ali jih napravijo neškodljive. Nasprotno pa se v oslabilnem organizmu bolezenske kali bujno razvijajo, premagajo protistrupe, postanejo posebno »napadalne«, ter ogrožajo ostale svinje v svinjaku. **Kdor torej pravočasno odstranjuje zanikerneže, pospešuje zdravstveno stanje svoje črede in doseže, da se v njegovem hlevu zanikerneži sčasoma sploh ne pojavijo več.**

Perutninarstvo.

Sestava plemenske rodbine

Paljk Leopold.

Gospodarsko lastnost kokoši cenimo po številu znesenih jajc. Kokoš, ki nam na leto ne znese vsaj 100 jajc, ne krije zlasti dandanes niti stroškov krmjenja in ni zato gospodarska. **Rjava štajerka**, ki je danes že selekcionirana na dokaj višjo nesnost, nam daje brez posebne oskrbe 150 in tudi več jajc na leto. V rejskih središčih in pri posameznih perutninarjih pa se pojavljajo celo kokoši, ki znesejo 250 in tudi več jajc na leto. Pa poreče kdo: »Saj to ni mogoče; s čim jih neki krmijo?« Vedeti je treba, da število jajc niti ne zavisi toliko od kakovosti krme, pač pa od stalne in daljše odbire dobrih nesnic-plemenk. Seveda ne smemo gledati perutninarji v pretirani nesnosti rejnege cilja, ker bi s tem uničili trdnost, odpornost in tudi skromnost naših domačih kokoši — rjavih štajerk.

Četudi si perutninarji resno prizadevamo, da bi odgojili kokoši, ki bi nam znesele več jajc, vendar moramo upoštevati pri tem zgornje pomisleke, če nečemo biti nehoté nazadnje oškodovani. Ne vzrejjamo

zato rekordnih nesnic, marveč kokoši s povprečno nesnostjo 140 do 160 jajc na leto, vsaj po 60—63 gramov težkih. Le tako bomo ohranili kakovost in množino mesa rjave štajerke, ki je poleg dobre nesnosti njena druga dragocena gospodarska lastnost.

Kako bomo vse to dosegli? S stalno, natančno in vestno odbiro ali selekcijo. Zato velja danes še prav posebno to, da upoštevamo pri odbiri za pleme le najboljše blago, t. j. zdrave, krepke in čistopasemske živali. Le od takih smemo pričakovati zdravo in donosno potomstvo. Seveda more odbiro dobrih nesnic vršiti le perutninar, ki ima zaklopna gnezda in vodi kontrolo nesnosti svojih kokoši. Samo po zunanjih znakih ne bo vedno mogoče odbrati za pleme najboljših kokoši.

Kaj naglo se bliža čas, ko bo perutninar potreboval jajca za nasad. V decembru, najkasneje v januarju mora zato sestaviti plemensko rodbino.

Pri tej odbiri je najvažnejši petelin, ki prenaša dobre lastnosti svoje matere na

hčerke — bodoče nesnice. Za vsakega resnega perutninarja je ta odbira najtežja, ker naj si tudi razpolaga z najboljšimi plemenkami, bo morda z novim, od drugod prinešenim petelinom uničil ves do tedanji trud in napor. Kje naj tedaj poišče novega glavarja družine? Samo v kakem rejškem središču odnosno pri kakem priznanem perutninarju, ki vodi preizkušnjo nesnosti, ima sestavljene plemenske rodbine in označene živali, in ki vodi rodovno knjigo plemen in plemenjakov, v kateri so navedeni poleg porekla in lastnosti tudi gospodarski uspehi posameznih živali. Zato se tudi ne sme perutninar plašiti večjega izdatka za takšnega prvo vrstnega plemenjaka. Ko sem pred dvema leti plačal za 8 mesecev starega izbranega petelina 150 din, se mi je sosed smejal, češ, da dobi na trgu za isti denar štiri prav takšne živali. Pokazal sem mu tudi izpisek iz rodovne knjige in skušal dokazati upravičenost večjega izdatka, pa vse zaman, češ, saj petelin je petelin. In vendar je petelin v kokošem rodu **najvažnejši** činitelj, ker je posrednik dobrih in slabih lastnosti, ki jih podedujejo hčerke-jarkice od svojih starih mater-kokoši. To načelo je v vzreji naraščaja najvažnejše in si ga moramo prav dobro zapomniti. **Plemenjak mora tedaj izhajati od dobre kokoši-nesnice.** Le takšnega se izplača nabaviti, pa četudi stane dva- do štirikrat toliko kot navaden petelin.

Ko ima perutninar končno dobrega plemenjaka, tedaj odbere izmed svojih kokoši najboljše nesnice in sestavi plemensko rodbino, ki jo namesti v posebno tako zvano **rodbinsko kurnico**, kamor ne more do plemenk nobeden drug petelin. Pri odbiri plemenk je treba biti skrajno previden in natančen. V rodbinsko kurnico spadajo res samo najboljše živali, ki jih ne odbiramo le po njih zunanosti, ampak tudi po drugih važnejših vidikih, kot so: ugotovljena primerno visoka nesnost, teža jajc, barva jajčne lupine, ki mora biti pri jajcih rjavih štajerk bela itd. Lahko je tudi razumeti, da od majhne kokoši ne moremo pričakovati posebno krepkih potomcev. Zato bomo odbrali za plemenke živali, ki so dovolj težke. Štajerska kokoš mora tehtati ca. 2 kg, petelin pa najmanj 2,25 kg. Živali moramo vsekakor stehtati, ker nas oko sicer večkrat lahko vara. Kokoši najlaže stehtamo proti večeru, ko so se že odpravile spat. Plemenka naj ima širok, poln in globok trup ter dobro razvit trebuh. Sveda moramo vsako posamezno kokoš vzeti v roke, jo otipati, ker šele na ta način je mogoče ugotoviti njen telesni ustroj. Zaradi gostega perja bi se pogosto kaj lahko varali. Šele ko smo imeli v rokah večje število kokoši, moramo ugotoviti njih telesni ustroj in odbrati najboljše za plemo. Greben in podbradek dobre nesnice morata biti intenzivno rdeča, oko rdečkasto in živahno, kljun kratek, močan, belkast in le na koncu nekoliko ukrivljen. Motno oko, bledičen greben in priuhki pa pričajo, da ni žival povsem zdrava. Tudi od takšne živali ne moremo pričakovati krepkih potomcev. Barva očesnega obročka jajčice, ki še ni prenesla, je rumenkasta kot koruzna moka, medtem ko je pri kokoši, ki je že znesla dosti jajc, svetlejša. Prav tako odbirajmo za plemo rjave štajerke, ki imajo **belo kožo in bele noge**. Rumenoonge štajerke odpravimo čimprej z naših kmečkih dvorišč.

Iz vsega navedenega je razvidno, da moramo pri sestavi plemenske rodbine paziti na mnoge okolnosti in zato nj vseeno, kakšne živali določamo za plemo. Pleme-

njak štajerske pasme pridružimo lahko 15—25 kokoši, rodajlandcu 10—12 kokoši, plemenjaku najtežjih pasem, kot so n. pr. wiandotke, pa samo 8 kokoši. Po 15 dneh skupnega bivanja smemo računati, da so jajca oplojena in jih zato že lahko nasajamo.

Največjo pažnjo je treba sedaj posvečati prehrani plemenske rodbine. Od plemenk ne smemo zahtevati, da nam v decembru, januarju in februarju znesejo čimveč jajc. Raje poskrbimo, da plemenke v tem času počivajo ter si na ta način naberejo telesnih moči za marec, ko bomo potrebovali njih jajca za nasad. Zaradi tega jih sedaj še ne bomo krmili s preveč beljakovinsasto hrano. Zimska jajca nam zdaj dajejo letošnje jarčice, ki jih moramo zato izdatno

krmili z beljakovinsasto hrano (na glavo en dan vsaj 15 g beljakovin), medtem ko dajamo plemenkam le polovico tega, da ne prično prezgodaj nesti. Šele 14 dni, preden si želimo valilnih jajc, jih krmimo bogateje z beljakovinsasto hrano. Plemenkam ne smemo pozabiti dajati zelenjave skozi vso zimsko dobo. Okisane krme zadostuje 10 g za glavo en dan. Nadalje pazimo na čistočo v kurnici. Vsak dan jim očistimo blato z gred, vsak teden pa jim kurnico sveže nastelimo. Napajalnik in koritca naj bodo vedno čisto umita.

Morda se zde komu vse to malenkosti, ki pa so vendar neobhodno potrebne za uspeh naših plemenk odnosno njih potomstva.

Uradne in družbene vesti.

Državni in pokrajinski natečaj za povečanje kmetijske proizvodnje

Vodja fašizma

Predsednik vlade

na podlagi kraljevega ukaza z dne 18. septembra 1942-XX kraljevega ukaza z dne 25. avgusta 1942-XX, No. 1031, čl. 14. črka b) kraljevega ukaza z dne 29. maja 1941-XIX No. 489 po zaslišanju II. sekcije višjega sveta za kmetijstvo in gozdarstvo

odloča:

Čl. 1.

Napoveduje se državni natečaj med italijanskimi državljani arijske rase, vpisanimi v P. N. F., obdelovalci kmetijskih posestev v Kraljevini, Libiji in na italijanskih otokih Egejskega morja za povečanje kmetijske proizvodnje v gospodarskem letu 1942-43-XX-XXI.

Glavni predmet tekmovanja tvorijo sledeče rastline: žita, krompir, stročnice za zrnje, sladkorna pesa, krmne rastline pa tudi živinoreja s posebnim ozirom na proizvodnjo mleka.

Natečaj obstoji iz pokrajinskih tekmovanj (eno za vsako pokrajino Kraljevine in Libije in eno za italijanske otoke Egejskega morja) in iz državnega tekmovanja, ki se ga bodo mogli udeležiti samo oni tekmovalci, ki bodo dosegli prvo nagrado ustrezne skupine v pokrajinskem tekmovanju.

Posestva tekmovalcev bodo razdeljena v sledeče tri skupine:

Velika posestva, če znaša skupna površina njiv z všteti večletnimi umetnimi travniki nad 80 ha v pokrajinah Piemonta, Ligurije, Lombardije, Benečije, Ljubljane, Dalmacije in Emilije; nad 80 ha v pokrajinah Toskane, Marke, Umbrije, Lucije in Kampanje, nad 150 ha v pokrajinah Abrucca, Pulije, Lukanije, Kalabrije, Sicilije, Sardinije, Libije in na otokih Egejskega morja.

Srednja posestva, če znaša skupna površina njiv z všteti večletnimi umetnimi travniki 15—80 ha v pokrajinah Piemonta, Ligurije, Lombardije, Benečije, Ljubljane, Dalmacije in Emilije; 20—120 ha v pokrajinah Toskane, Marke, Umbrije, Lucije in Kampanje, nad 150 ha v po-

krajinah Abrucca, Pulije, Lukanije, Kalabrije, Sicilije, Sardinije, Libije in na italijanskih otokih Egejskega morja.

Mala posestva, če znaša skupna površina njiv z všteti večletnimi umetnimi travniki do 15 ha v pokrajinah Piemonta, Ligurije, Lombardije, Benečije, Ljubljane, Dalmacije in Emilije; do 20 ha v pokrajinah Toskane, Marke, Umbrije, Lucije in Kampanje; do 30 ha v pokrajinah Abrucca, Pulije, Lukanije, Kalabrije, Sicilije, Sardinije, Libije in italijanskih otokov.

Pri državnem tekmovanju bodo nagrade za tri zgoraj naznačene skupine posestev posebej priznane, in sicer po priloženi tabeli D.

Pri vsakem pokrajinskem tekmovanju bodo nagrade priznane ločeno za vsako izmed treh posestnih skupin, ki se nahajajo v pokrajini.

Čl. 2.

Prošnje za uvrstitev v tekmovanje, kolkovane z 6 lir, je treba vložiti do 31. januarja 1943-XXI pri Pokrajinskem kmetijskem inšpektoratu pokrajine, v kateri se nahaja posestvo tekmovalca.

Tekmovalci se udeležijo tekmovanja s celotnim gospodarstvom in organizacijo kmetije, ki se njo prijavijo.

Isti tekmovalci more vložiti ločene prošnje in se prijaviti za tekmovanje z različnimi posestvi in sicer tolikokrat, kolikor posestev obdeluje, ne da bi pa mogel doseči več kakor eno nagrado v vsakem pokrajinskem ali v državnem tekmovanju.

Tekmovanja se ne morejo udeležiti kmetovalci, ki prijavijo posestvo, čigar skupna površina je manjša kakor 3 ha.

V natečaj se ne sprejmejo ustanove, ki za njih vzdrževanje prispeva država, ali ki imajo kmetijsko posestvo, za katerega upravljanje prejemajo redne prispevke od države.

Čl. 3.

Nagrade se priznavajo na osnovi naslednjih temeljnih činiteljev.

a) skupna proizvodnja posestva — vstevši tudi ona drevesnih kultur (izvzemši čisti, gozdni okraški), če te kulture ne presegajo 50% posestva samega — ki se je dosegla bodisi s povečanjem že obdelane zemlje, ali z uvedbo postranskih kultur v največji možni meri, ali z umnim obdelovanjem, s katerim se je kar najbolj povečala proizvodnja sama in so bile premagane, kolikor je le možno, krajevne in iz vojnega stanja, izvirajoče težkoče;

b) razpoložljive količine poljskih pridelkov, ki so določene za prodajo;

c) količina in kakovost živinorejskih proizvodov, posebno proizvodnja mleka v enih okoliših in na onih posestvih, kjer je ta proizvodnja zelo pomembna.

Nagrad ne bodo mogli dobiti oni tekmovalci, ki ne bodo upoštevali predpisov načrta o kmetijski proizvodnji v smislu kraljevega odloka-zakona od 25. avgusta 1942-XX št. 1031.

Čl. 4.

Pokrajinski kmetijski odbori bodo v smislu čl. 8. kraljevega odloka-zakona z dne 25. avgusta 1942-XX št. 1031 razpolagali za nagrade, ki pridejo v poštev pri pokrajinskem tekmovalstvu, z vsoto, označeno v tabeli A.

Ta vsota bo razdeljena v nagrade različnih vrst za posestne skupine v smislu čl. 1.

Nagrade se morajo objaviti kmetovalcem najkasneje do 30. novembra 1942-XXI z razglasom, v katerem bo zgoraj imenovani odbor objavil tozadevni odlok, spopolnjen z navedbo vrste posameznih nagrad za pokrajinsko tekmovalstvo in smernic tehničnega značaja, ki jih bo odbor sam določil po krajevnih razmerah.

Ako bi bilo vrednih tekmovalcev v kakoli posestni skupini premalo, more odbor na sedežu tekmovalnega razsodišča dodeliti odvečne premije te skupine drugim posestnim skupinam.

Čl. 5.

Vsako pokrajinsko tekmovalstvo bo vodila komisija, ki jo bo imenoval pokrajinski kmetijski odbor.

Komisija sama se bo mogla deliti v podkomisije za različne okolišje pokrajine in pooblastiti tudi posamezne člane za poizvedbe manjše važnosti, toda vse skupno l tehničnim osebjem pokrajinskega kmetijskega inspektorata.

Ko bo komisija s posebnimi ogledi na mestu samem zbrala in ugotovila stvarne podatke na kmetiji vsakega tekmovalca, vpisanega v tekmovalstvo, bo začela presojati udeležence tekmovalstva po vidikih v smislu čl. 3. in smernicah tehničnega značaja, določenih v smislu čl. 4. po pokrajinskem kmetijskem odboru ter razdelila kmetovalce v dve skupini: v one, ki niso vredni nagrade in one, ki zaslužijo nagrade. Za zadnje bo sestavila listino.

Končno veljavno bo razsodil in dodelil nagrade pokrajinski kmetijski odbor, ki mora dokončati svojo nalogo najkasneje do 30. decembra 1943-XXII.

V tem roku bo vsak pokrajinski kmetijski odbor dostavil ministrstvu za kmetijstvo in gozdove: a) besedilo seje, na kateri je bilo sklenjeno dodeliti nagrade, lestvico tekmovalcev za vsako posestno skupino, ki so zaslužili nagrade in ozna-

čbo dodeljenih nagrad; b) izvirne prijave tekmovalcev, sprejetih k tekmovalstvu v državnem tekmovalstvu.

Čl. 6.

Ministrstvo za kmetijstvo in gozdove more vsak čas zahtevati pojasnila, ki jih bo smatralo za potrebne.

Čl. 7.

Razsodiščna komisija državnega tekmovalstva bo imenovana z odlokom Ministrstva za kmetijstvo in gozdove do 31. marca 1943-XXI.

Čl. 8.

Če se je nagrajeni tekmovalec kakor koli poslužil za vodstvo pri obdelovanju posestva pomoči tehničnega ravnanja (upravitelja) je dolžan izplačati le-temu četrti del dosežene nagrade.

V primeru solastništva, delnega kolonstva ali souživanja je nagrajeni tekmovalec dolžan kolenom ali souživalcem ustrezajoči del nagrade, znižane za vsoto, ki pripada po določitih prednjega odstavka tehničnemu upravitelju — če je nastavljen — izplačati v istem razmerju, kakor so razdeljeni pridelki posestva na osnovi pogodbe o kolonstvu ali o souživanju.

Čl. 9.

Za izvedbo natečaja v Libiji in na italijanskih otokih Egejskega morja bodo naloge, zaupane pokrajinskim vodečim komisijam, pokrajinskim kmetijskim odborom in pokrajinskim kmetijskim inšpektoratom izvrševali kraljevi kmetijski pokrajinski uradi Libije oz. generalne direkcije kmetijstva in gozdov vlade italijanskih otokov.

Čl. 10.

Izdatek za nagrade tega tekmovalstva v skupni višini Lir 5.000.000.— bo obremenjeval proračun izdatkov Ministrstva za kmetijstvo in gozdove za proračunsko leto 1943-1944/XXI-XXII na part., ki odgovarja partiji števil 78 proračunskega leta 1942-1943/XX-XXI.

Pričujoči odlok bo sporočen najvišjemu računskemu uradu, da ga zabeleži.

Nagrade za državno tekmovalstvo.

Skupina: velika posestva — 15 nagrad vsaka po Lir 100.000;

skupina: srednja posestva — 15 nagrad vsaka po Lir 50.000;

skupina: mala posestva — 20 nagrad vsaka po Lir 20.000

Pokrajinsko tekmovalstvo.

Pokrajinski kmetijski odbor v Ljubljani je na osnovi pooblastila, ki mu ga daje zgoraj navedena uredba Voditelja fašizma in Predsednika vlade, odredil sledečo razdelitev nagrad za skupni znesek Lir 50.000, ki je dodeljen pokrajini. Kategorija — velika posestva, ki imajo skupno površino njiv z všteti večletnimi umetnimi travniki nad 80 ha:

1. nagrada	5000 lir
2. nagrada	4000 lir
3. nagrada	3000 lir
4. nagrada	2000 lir
5. nagrada	1000 lir

Skupina: srednja posestva, ki imajo skupno površino njiv z všteti večletnimi travniki 15—80 ha:

1. nagrada 4000 lir	6. nagrada 800 lir
2. nagrada 2500 lir	7. nagrada 700 lir
3. nagrada 1500 lir	8. nagrada 700 lir
4. nagrada 1000 lir	9. nagrada 500 lir
5. nagrada 800 lir	10. nagrada 500 lir

Skupina: mala posestva, ki imajo skupno površino njiv z všteti večletnimi umetnimi travniki 3—15 ha:

1. nagrada 3000 lir	13. nagrada 500 lir
2. nagrada 2500 lir	14. nagrada 500 lir
3. nagrada 2200 lir	15. nagrada 400 lir
4. nagrada 2000 lir	16. nagrada 400 lir
5. nagrada 1700 lir	17. nagrada 400 lir
6. nagrada 1400 lir	18. nagrada 300 lir
7. nagrada 1200 lir	19. nagrada 300 lir
8. nagrada 1000 lir	20. nagrada 300 lir
9. nagrada 900 lir	21. nagrada 250 lir
10. nagrada 800 lir	22. nagrada 250 lir
11. nagrada 700 lir	23. nagrada 200 lir
12. nagrada 600 lir	24. nagrada 200 lir

Posestva, ki se udeležijo pokrajinskega tekmovalstva v okviru državnega natečaja za povečanje kmetijske proizvodnje, bodo po določitih čl. 3 Ducejevega odloka pregledana in presojena v svoji celoti, vpoštevajoč pri tem krajevne pogoje okolice, v podrobnostih pa se bodo pritegnile v presojo sledeče činjenice:

1. način gospodarske uprave,
2. izboljšave in ureditve zemljišč vsega posestva, kakor tudi posameznih parcel,
3. zmanjšanje neplodnih površin,
4. shranjevanje in uporaba hlevskega gnoja in gnojnice,
5. shranjevanje in uporaba krmil in postranskih pridelkov gospodarstva,
6. uvedba kisanja krme.

Kmetovalci Ljubljanske pokrajine!

Pokrajinski kmetijski odbor se obrača na Vas z živim in toplim vabilom, da se udeležite pokrajinskega tekmovalstva za zvišanje kmetijske proizvodnje, da bi se pomerili v svojih sposobnostih in v svojem navdušenju na važnem poprišču s tovariši starih pokrajin Kraljevine.

Gotovi smo Vašega pristanka in ne dvomimo, da si boste znali priboriti čast v odlični tekmi, med seboj in s tovariši drugih pokrajin ter tako, čeprav s skromnim prispevkom pomagali izvršiti težko nalogo, ki čaka kmetovalce, da zagotovijo narodu prehrano.

Načelnik kmetijskega inšpektorata
Predsednik pokrajinskega kmetijskega odbora:

Dr. Giacomo Rigoni.

Naročnikom. Tudi za mesece oktober, november in december smo izdali skupno število.

Od novega leta dalje pa bo list zopet redno izhajal vsak mesec kakor poprej. Seveda ne bo tako obširen, ker se moramo radi štednje s papirjem omejiti na osem strani. — Naročnina znaša tudi za leto 1943. samo Lit 24.—. Vljudno prosimo vse dosedanje naročnike, da se poslužijo priložene položnice in naročnino čimprej nakažejo.

Inserati se računajo po naslednjih cenah:

$\frac{1}{32}$ strani = Lir 19.— + Lir 1.— ogl. takse
 $\frac{1}{16}$ strani = Lir 38.— + Lir 1.50 ogl. takse
 $\frac{1}{12}$ strani = Lir 50.— + Lir 1.50 ogl. takse

$\frac{1}{8}$ strani = Lir 75.— + Lir 6.— ogl. takse
 $\frac{1}{4}$ strani = Lir 150.— + Lir 12.— ogl. takse
 $\frac{1}{2}$ strani = Lir 300.— + Lir 12.— ogl. takse

1 čela stran = Lir 600.— + Lir 24.—
 oglasne takse
 (26 × 20 cm = 520 cm)

Priloge listu se računajo za vsakih 1000 komadov 38 Lir.

Mala naznanila.

Le proti predplačilu, vsaka beseda 20 cent., najmanj 5 Lir z oglasno takso.

Upravništvo ne prevzame posredovanja.
 Vsakega 12. v mesecu se zaključuje sprejemanje oglasov za prihodnjo številko.

Brinje in fige za žganjekuho

ima na zalogi trdka IVAN JELACIN, Ljubljana, Aškerčeva cesta 1, telefon 26-07. 1

Fige za žganjekuho

dobite najceneje pri Ant. Krisper-coloniale, Ljubljana, Tyrševa (Dunajska) cesta 31. 2

Posetite
kavarno „TABOR“
v Ljubljani

Oglas v
„Kmetovalcu“
imajo uspeh!

Docent dr. Matko: **SKRIVNOSTI**
ČLOVEŠKEGA TELESA

218 strani, 81 slik Lir 29.—
 Razvojni vpliv na človeško telo, da se žensko telo spremeni v moško, določitev spola itd. itd.

Lapuh:

MED LOVCI IN PASTIRJI

64 strani, 13 slik Lir 10.—

Naročite pri: J. BLASNIKA NASL., univerzitetna tiskarna, litogr. in kartonaža, Ljubljana, Breg 10-12

SLOVENIA TRANSPORT JOSIP L. ŠILIH

ŠPEDICIJA — MEDNARODNO TRANSPORTNO PODJETJE ZA IZVOZ IN UVOZ BLAGA

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. — TEL. 27-18, 37-18

Obava izvoznega in uvoznega ocarinjenja na carinskih postajah Ljubljana, Jesenice, Rakek, Maribor, Sušak — Železniški in carinski biro — Tarifna obvestila — Vse železniške in carinske informacije brezplačno.

PUPILARNO VARNA!**MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA**

izplačuje „À vista vloge“ vsak čas, „navadne“ in vezane po uredbi. — Sodno depozitni oddelki, hranilniki, tekoči računi.

Za vse vloge in obveze hranilnice jamči
MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Zaupajte domačemu zavodu!

Kmetijski hranilni
in posojilni dom

zadr. z neom. j.

v Ljubljani, Tavčarjeva ulica 1

Telefon št. 28-47. — Brzjavlj: »Kmetijski dom«. — Račun pošt. hran. 14.257. Račun pri Narodni banki

SPREJEMA VLOGE na knjižice in žiro račune

Za vse vloge nudi popolno varnost. Otvarja tekoče račune. Eskontuje menice. Daje kratkoročna posojila. Izvršuje vse ostale denarne posle.

„SLAVIJA“

zavarovalna banka v Ljubljani

ZAVAROVANJA; požar, vlom, šipe, nesreče na potovanju, zakonita odgovornost, transport, razna zavarovanja avtomobilov, na življenje, posmrtnine i. t. d., prevzame po ugodnih pogojih.

Centrala v Ljubljani

Lastno poslopije.

Telefon 21-75, 21-76.

Gajeva ulica 2.

21-77.

KREDITNI ZAVOD**ZA TRGOVINO IN INDUSTRIJO**

LJUBLJANA, Prešernova ulica 50

Telefon številke: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84

Brzjavni naslov: KREDIT LJUBLJANA. — Podružnica Beograd, Uzun Mirkova ulica 10. Telefon št.: 29-154. Brzjavni naslov: KREDIT BEOGRAD

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic, kuponov, nakazila doma in v tujino, safe-deposits itd.

Izhaja 15. v mesecu. — Cena listu skupno s koledarjem Lir 24.— letno. — Posamezna številka Lir 2.—. Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, Novi trg št. 3. — Za uredništvo odgovarja: Ing. Bogdan Ferlinc. — Izdajatelj za Kmetijsko družbo: Ivan Pucelj. — Tisk Narodne tiskarne d. d. v Ljubljani. — Odgovoren Fran Jeran.